

ERFGOEDHUIS
ZUID•HOLLAND

RAPPORTAGE

ONDERZOEK NAAR DE ERVEN
VAN MOLENS VAN SIMAV

**KLEINE MOLEN, ACHTKANTE MOLEN, OUDE
WETERINGMOLEN, HOGE TIENDWEGSE
MOLEN EN SLUISMOLEN TE STREEFKERK**
JUNI 2020

Erfgoedhuis Zuid-Holland

Jesse in 't Veld – Ellen Steendam – Debby Gerritsen -
Onno Helleman

Oude Delft 116

Postbus 3092

2601 DB Delft

www.erfgoedhuis-zh.nl

*Foto omslag: De Tiendweg te Streefkerk omstreeks gezien vanuit het oosten
met vier van de vijf molens van de polder Streefkerk*

Inleiding

In opdracht van de Stichting tot Instandhouding van Molens in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden (SIMAV) heeft Erfgoedhuis Zuid-Holland in het tweede kwartaal van 2020 een onderzoek uitgevoerd naar een vijftal molenerven, die eigendom zijn van de voornoemde stichting. Het onderzoek betreft een quickscan van het molenerf, waartoe naast historisch onderzoek ook een onderzoek op locatie behoort. Om tot gedegen onderzoeksresultaten te komen is er een basisonderzoek verricht in diverse (online) archieven en bronnen. Daarnaast zijn er aanvullend nog gesprekken gevoerd met (oud) molenaars of mensen die bij de molen betrokken zijn (geweest). Ten slotte zijn de molenerven bezocht en geïnventariseerd. Door de verscheidenheid aan bronnen kon er een goed beeld van de historie en inrichting van het erf worden gevormd.

In dit document zijn de resultaten per molen afzonderlijk beschreven. De vijf beschreven molenerven in Streefkerk vallen allen onder dezelfde bemalingsstructuur en kennen daarom een gezamenlijk hoofdstuk over de bemalingshistorie.

De gegevens die in dit verslag zijn opgenomen vloeien voort uit een beperkt onderzoek. Het is daarom aan te bevelen om aanvullend onderzoek te doen, om zodoende zoveel mogelijk informatie boven tafel te krijgen. Erfgoedhuis Zuid-Holland is altijd bereid aanvullend onderzoek te verrichten of vrijwilligers hierbij te ondersteunen.

Wij willen graag de navolgende personen van harte danken voor hun welwillende medewerking aan dit onderzoek: Juriean Kramer, lid van het dagelijks bestuur en de technische commissie van SIMAV; Wim Slob, de molenaar van de Achtkante molen; Cees van der Wal, molenaar van de Kleine Molen; Cees Noorlander, molenaar van de Oude Weteringmolen; Jan Noorlander, oud bewoner van de Achtkante molen.

Delft, juni 2020

II Methode van onderzoek

Het onderzoek betreft een quickscan van de molenerven, waartoe naast historisch onderzoek ook onderzoek op locatie behoort. Om tot gedegen onderzoeksresultaten te komen, is er een basisonderzoek uitgevoerd met behulp van verschillende (online) archieven en bronnen. Ten slotte zijn de molenerven op 9 juni en 5 augustus 2020 bezocht en geïnventariseerd. Door de verscheidenheid aan bronnen kon er een goed beeld van de historie en inrichting van de erven worden gevormd.

Dit onderzoek spitst zich toe op de ontwikkeling en inrichting van de molenerven. Uitgebreide gegevens over de historie van de polder Streefkerk en Kortenbroek en van de molens zelf zijn om die reden niet in het rapport opgenomen. Ter ondersteuning van het onderzoek naar de erven zijn hierover wel samenvattingen opgenomen.

Leeswijzer

In hoofdstuk drie wordt eerst kort ingegaan op de polder Streefkerk en Kortenbroek. Vervolgens worden per molen de navolgende zaken beschreven: de zakelijke gegevens, de oprichting van de molen, de molenaars en wordt vervolgens ingegaan op het molenerf. Hierop volgend is een catalogus van erfelementen in tabelvorm opgenomen. Hierin wordt aangegeven welke elementen op het erf aanwezig zijn (geweest), hoe deze zaken worden gewaardeerd en worden eventuele adviezen geformuleerd. Als slot treft u een bronnenoverzicht aan, alsmede een fotoverantwoording en een colofon.

III Inventarisatie van de molenerven

III.1 Polder Streefkerk en Kortenbroek

De polder Streefkerk en Kortenbroek zal oorspronkelijk een natuurlijke afwatering hebben gekend op de rivier de Lek. Reeds in 1514 (maar mogelijk iets eerder) is er sprake van windbemaling.¹ De molens die aanvankelijk de bemaling verzorgden, stonden op een andere plaats dan de nog bestaande molens en waterden via een voorboezem af op de rivier de Lek. In 1664 werden deze molens en sluizen afgebroken. Meer westwaarts, op de huidige locatie, werden drie nieuwe molens, een voorboezem en een spuisluis in de Lekdijk gemaakt. Het polderdeel Streefkerk werd vanaf die tijd bemalen door drie poldermolens: de Oude Weteringmolen, de Kleine (Tiendwegse) Molen en de Achtkante Molen. Het gedeelte Kortenbroek werd afzonderlijk bemalen door één wipmolen, de nog bestaande Broekmolen. De drie molens van het polderdeel Streefkerk waterden af op een lange voorboezem, die bij laag water direct afwaterde op de rivier de Lek. Een spuisluis in de Lekdijk zorgde ervoor dat het buitenwater niet opnieuw de boezem in kon stromen bij hoogwater. Omdat het polderpeil in de loop der tijd door inklinking zakte en het buitenwater steeg, ontstond er een probleem in de afwatering. De drie molens hadden onvoldoende capaciteit om het overtollige polderwater af te voeren. Om dit probleem te verhelpen werd er aan het eind van de 17de eeuw/begin 18de eeuw een boezemmolen bijgebouwd die een tweede trap ging bemalen. Hierdoor ontstonden er een lage boezem en een hoge boezem. De drie ondermolens fungeerden vanaf die tijd nog steeds als poldermolens, terwijl de afwatering op de rivier nu door de boezemmolen geschiedde. Bij laag buitenwater konden de drie poldermolens echter nog steeds direct op de rivier afwateren door middel van twee sluisjes of heulen in de hoge boezemkade. De boezemmolen werd dan als het ware omzeild. De

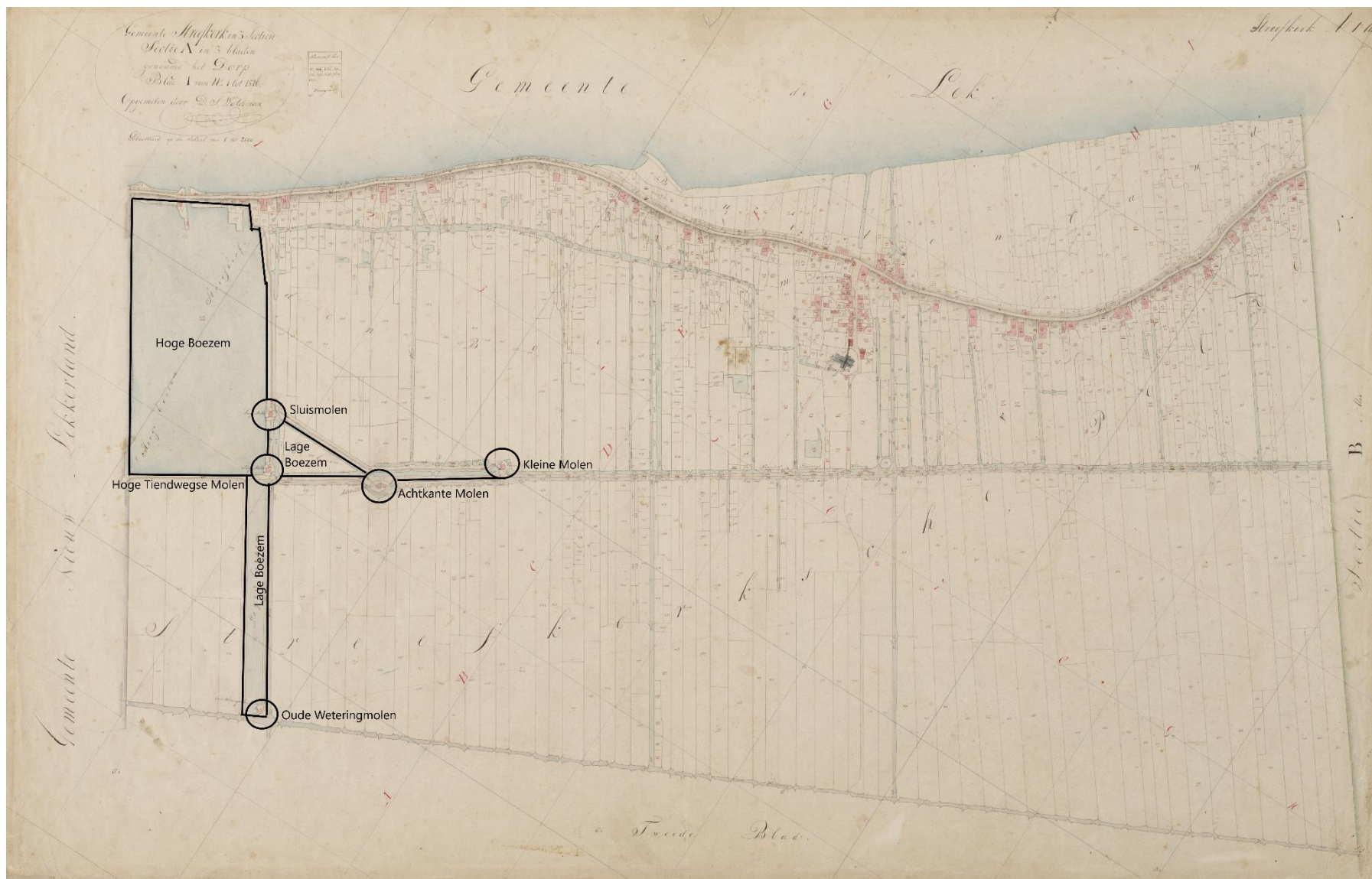
ene boezemmolen zal het werk waarschijnlijk niet alleen hebben kunnen bolwerken. Daarom is er tussen 1706 en 1716 een tweede boezemmolen gebouwd op enige afstand van de reeds bestaande boezemmolen. Deze wijze van bemaling hield aan tot 1951. In dat jaar werd de windbemaling volledig door een elektrisch gemaal aan de Lekdijk (Nieuwe Veer 33) vervangen. Opvallend is dat de bemaling van de polder nimmer ondersteuning heeft gekregen van een stoom- of dieselmemaal. Er is uitsluitend op windkracht gewerkt. Sinds 1981 zorgt een nieuw vijzelgemaal tegen de boezem van de Overwaard voor de afwatering van dit gebied.²

Vier van de vijf molens die in deze rapportage figureren, zijn gelegen aan of in de directe nabijheid van de Tiendweg in Streefkerk. Tiendwegen komen onder meer voor in de Lopikerwaard, Krimpenerwaard, Alblasserwaard en Vijfheerenlanden. Tiendwegen zijn haaks op de verkaveling liggende kaden en zijn landinwaarts gelegen evenwijdig aan een rivier. Het zijn op veenkaden aangelegde wegen die aan beide zijden worden geflankeerd door sloten. Dit is ook de karakteristiek waaraan de Tiendweg door Streefkerk voldoet. In principe is de Tiendweg door Streefkerk onderdeel van de Tiendweg die is gelegen in het noordelijke deel van de Alblasserwaard van Groot-Ammers tot Kinderdijk (door de polders Streefkerk en Nieuw-Lekkerland).

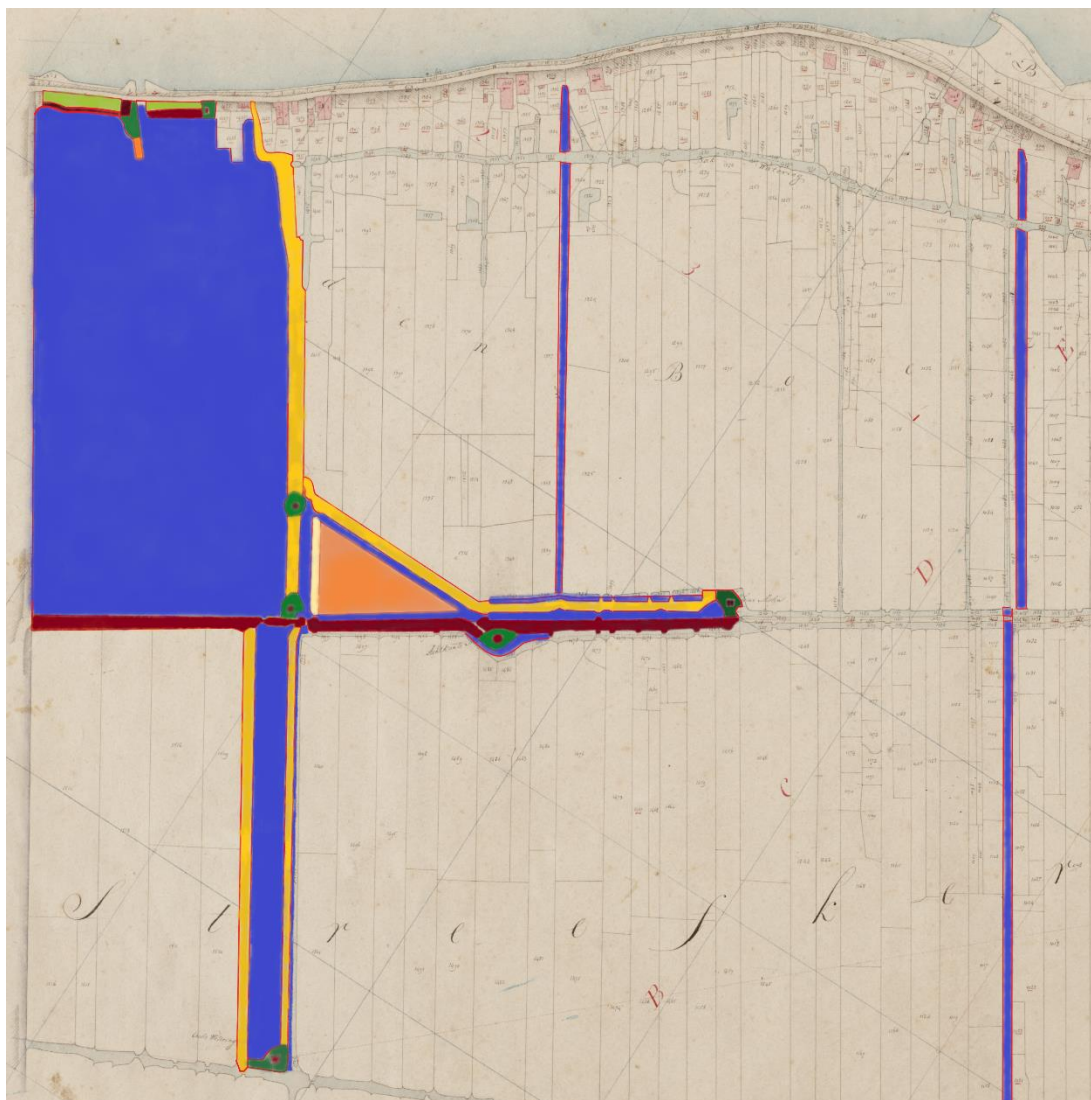
Op de kadastrale minuut van de gemeente Streefkerk (sectie A, blad 1) uit het begin van de 19de eeuw (1811-1832) is de tussen 1706 en 1716 ontstane bemalingssituatie goed herkenbaar. Op afbeelding 1 zijn de lage en hoge boezem aangegeven, als ook de vijf in dit rapport behandelde molen: de Achtkante Molen, De Hoge Tiendwegse Molen, de Sluismolen, de Kleine Molen en de Oude Weteringmolen.

¹ Bicker Caarten 1990, p. 198

² Groningen 1992, p. 108 en Enkelaar 1993, p. 155

afb. 1 Gemeente Streefkerk, kadastrale minuut, Sectie A, blad 1, 1811-1832, met daarop ingetekend de elementen van het bemalingssysteem van de Polder Streefkerk (en Kortenbroek).

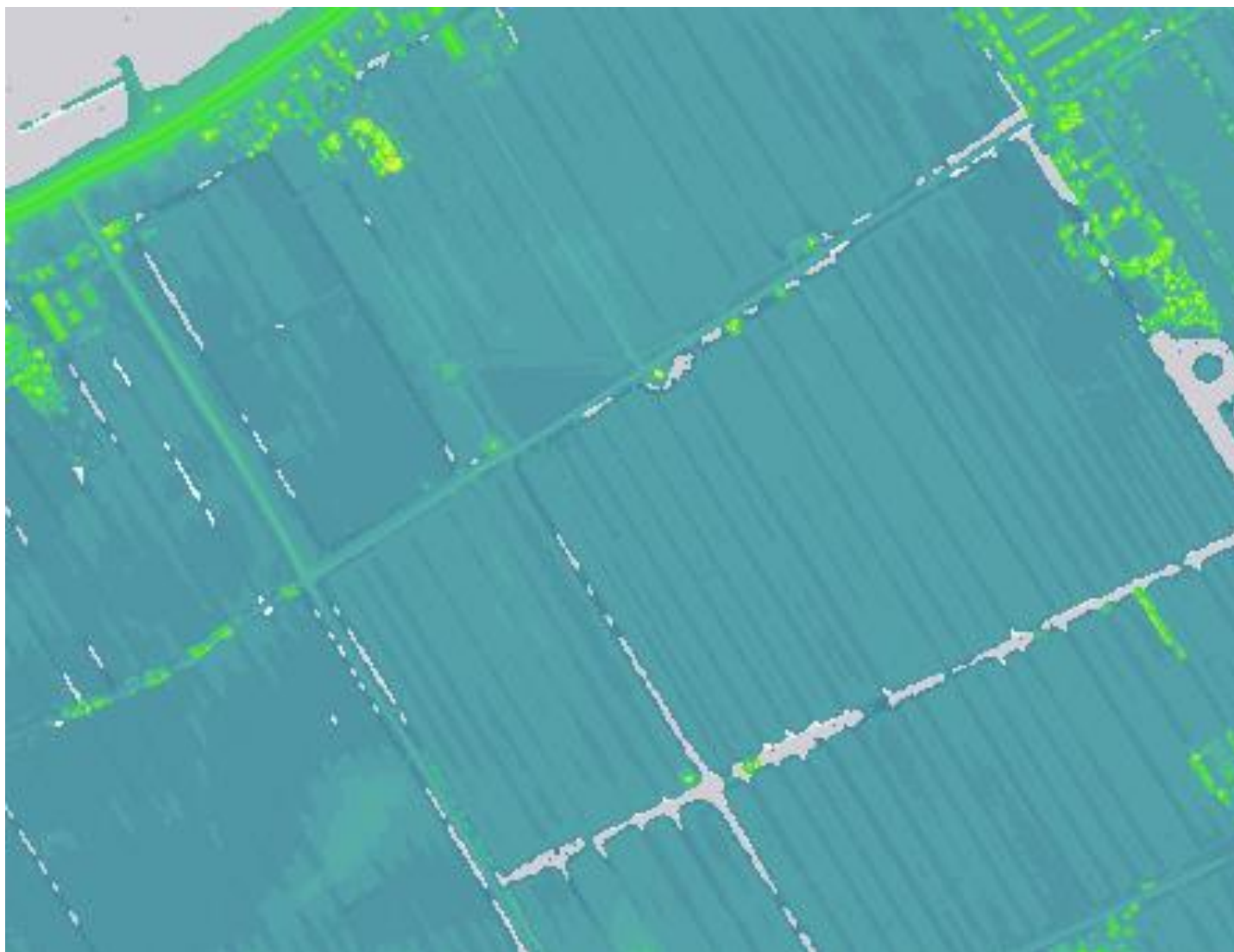
afb. 2 Gemeente Streefkerk, kadastrale minuut, Sectie A, blad 1 (detail), 1811-1832, met daarop ingetekend de percelen die begin 19de eeuw in handen waren van de Polder Streefkerk. Zie naast de afbeelding voor de toelichting.

In kleur zijn de percelen aangegeven die aan het begin van de 19de eeuw in handen waren van de Polder Streefkerk.

Op het talud van de Lekdijk bevonden zich twee boomgaarden (lichtgroen) met aansluitend smalle percelen bosch hakhout en enkele kleinere bebouwde kavels met nog een kleine kavel rietland die in de hoge boezem ligt (zalmkleurig).

Langs de hoge boezem, de zuidelijke lage boezem en de noordzijde van de driehoekige kleine boezem en ten noorden van de Tiendwegse watering hebben de kades het grondgebruik kade hooiland (geel). Het grondgebruik van de Tiendweg staat aangegeven als bosch hakhout, terwijl de driehoekige lage boezem geboekstaafd staat als rietland (zalmkleurig) met aan de oostzijde een strook hooiland.

Nadat de molens in 1951 buiten bedrijf werden gesteld, zijn de lage en de hoge boezem omgezet naar weidegrond. De kades langs de boezem werden geëgaliseerd. In het veld is de oorspronkelijke bemalingsstructuur niet meer herkenbaar.

Op de digitale hoogtekaart van Nederland (het Actuele Hoogtebestand Nederland) is de structuur van het bemalingssysteem nog in enige mate herkenbaar (zie afb. 3).

De donkerblauw gekleurde gebieden zijn het laagst gelegen: de driehoekige voormalige lage boezem en met name het zuidelijke deel van de hoge boezem. De lichter blauw gekleurde delen liggen hoger en de groene of geel gekleurde delen liggen beduidend hoger. Zo zijn de molens goed herkenbaar, maar ook enkele bomen / boomgroepen langs de Tiendweg, alsmede de nog bestaande westelijke kade langs de voormalige hoge boezem.

afb. 3 Detailopname van de kaart van het Actuele Hoogtebestand Nederland

III.2 Achtkante Molen

III.2.1 Zakelijke gegevens

Naam object: Achtkante Molen
Adres object: Beneden Tiendweg 8
2959 LA Streefkerk

Gemeente: Molenlanden

Coördinaten: 110129 - 434215

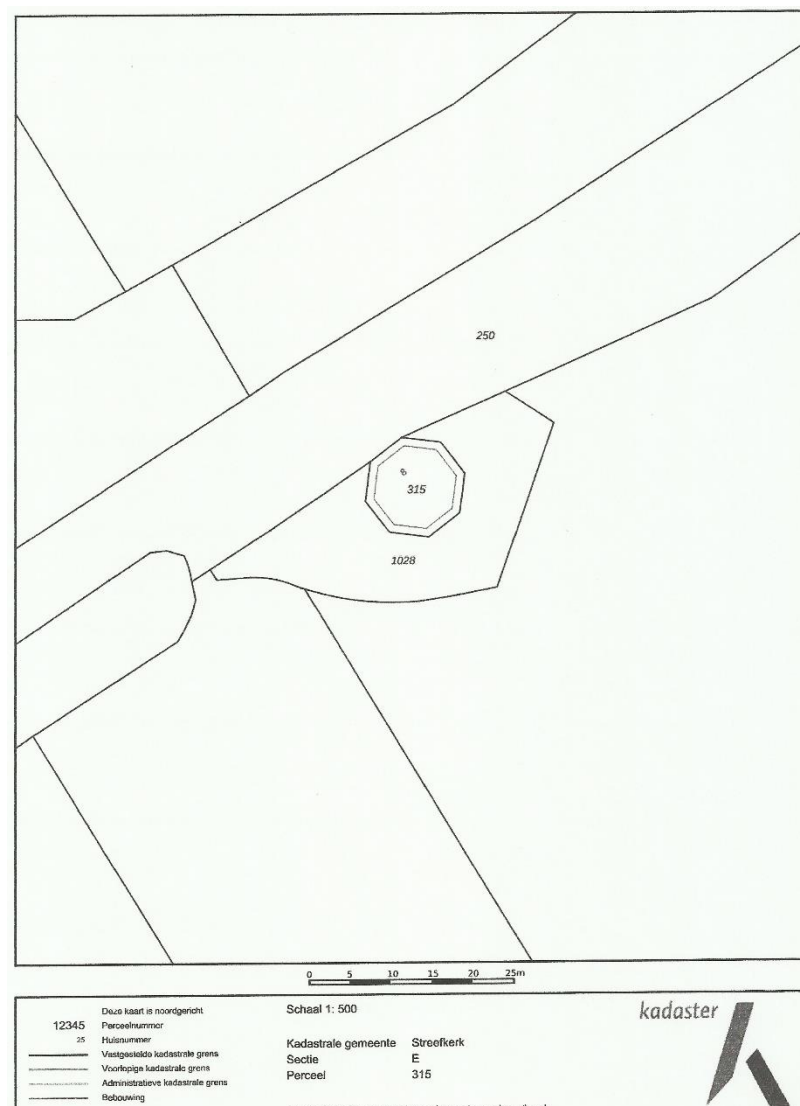
Kadastrale gegevens: gemeente Streefkerk
Sectie: E
Perceel: 315

Rijksmonument: monumentnummer: 34924
Naam object: Achtkante Molen
Status: beschermd
Aanwijzingsbesluit: inschrijving register: 7 mei 1968

Redengevende Omschr: De Achtkante molen, poldermolen met stenen voet, waarop een achtkante, houten bovenbouw, reeds in 1751 aanwezig. Middelste ondermolen van de groep van vijf molens der Polder Streefkerk.

Beschermd gezicht: N.V.T.

Molenaar(s): Wim Slob

afb. 4 Recente kadastrale kaart van het erf van de Achtkante Molen

III.2.2 Oprichting van de Achtkante Molen

Het is vooralsnog niet bekend in welk jaar de huidige Achtkante Molen is gebouwd. Wel is er vanaf 1664 sprake van bemaling op deze plaats, zodat de molen in ieder geval een voorganger heeft gekend. Op de baard van de molen en op een sluitsteen van de achterwaterloop staat het jaartal 1761. Dit jaartal kan echter ook slaan op belangrijke herstellingen. Het archief van de polder Streefkerk en Kortenbroek is nog niet online toegankelijk, zodat dit niet kon worden geraadpleegd.

In 1872 werd de houten wateras van de molen vermaakt tot mantelstijl voor de Oude Weteringmolen in Streefkerk. Of de huidige gietijzeren wateras de voorgenoemde houten as heeft vervangen is nog onbekend.

Fabricagegegevens hierover ontbreken. Een jaar later werden er omvangrijke werkzaamheden aan de kap uitgevoerd. De voeghouten werden aan beide zijden ingekort, waardoor de vorm van de kap wijzigde. De molen kreeg in de tussentijd twee ijzeren roeden. Beide oude roeden, waaronder in ieder geval één Potroede, werden in respectievelijk 1971 (restauratie) en 1974 vervangen door gelaste exemplaren. De huidige gelaste binnenroede kent een bijzonder fabricaat (Van Iperen) en is voor zover bekend de enige in zijn soort.

In 1951 verloor de molen zijn bemalingstaak en verkeerde na twintig jaar stilstand in zeer vervallen staat. In 1970-1971 voerde molenmaker Van Beek uit Rijnsaterwoude een forse restauratie uit. Hij vernieuwde onder andere de kap en het rietdek op de romp en de kap. Daarnaast werd de ophekking van het gevlucht vernieuwd en kwam er een nieuwe roede. Ook de staart werd onder handen genomen. De officiële ingebruikstelling was op 18 mei 1972 door burgemeester A.D. Vrieze van Streefkerk.

Door verschillende mankementen kwam de molen in 1995 opnieuw stil te staan. Van 2001 tot 2003 hebben verschillende werkzaamheden plaatsgevonden om deze gebreken te herstellen. Sinds die tijd is de molen weer volledig maalvaardig, zij het in circuit.³

III.2.3 De molenaars

Dirk Hoogendoorn

1808 – 1809

Dirk Hoogendoorn wordt als molenaar van de Achtkante Molen genoemd in de jaren 1808/1809. In de archieven hebben we een Dirk Hogendoorn aangetroffen die op 19 januari 1820 op 80-jarige leeftijd overlijdt te Streefkerk.⁴ Hij is – aldus de overlijdensakte – een zoon van Huig Hogendoorn en Neeltje Pietersen en is afgaande op zijn leeftijd bij overlijden rond 1740 geboren en zou dan in 1808-1809 68 à 69 jaar zijn geweest.

Jan van Dulst

1819 – 1853-1854

Jan van Dulst (Ottoland 30 december 1790 – 26 februari 1863 Streefkerk) is de zoon van Cornelis van Dulst en Sijgje van der Wal. Hij huwt te Streefkerk op 7 mei 1819 met Jacoba den Boer (Streefkerk 5 januari 1798 – 4 oktober 1850 Streefkerk), dochter van Aart den Boer en Huijbertje den Stigter. Op het moment van het huwelijk is Jan van Dulst arbeidsman. Echter, van 1849 tot eind 1853 komt hij in verschillende akten voor als watermolenaar in Streefkerk.

Het echtpaar krijgt ten minste negen kinderen, waarvan er zeker vier vroeg komen te overlijden. Van de vijf resterende kinderen worden er – voor zover wij weten – twee watermolenaar. De oudste zoon Cornelis (Streefkerk 1820) huwt in 1853 en is dan watermolenaar in Bleskensgraaf. Het vierde kind – Arie – wordt watermolenaar in Streefkerk. Hij huwt in 1853. In 1861 – twee jaar voor zijn overlijden – wordt Jan van Dulst geregistreerd zonder beroep en wonende in Bleskensgraaf. Het heeft er alle schijn van dat Jan van Dulst eind 1853 of begin 1854 de Achtkante molen heeft verlaten en in Bleskensgraaf is gaan wonen, mogelijk bij zijn oudste zoon. Arie van Dulst kan vanaf dat moment – net gehuwd – op de Achtkante molen zijn gekomen. Jan van Dulst

zou dan mogelijk van omstreeks 1819 tot 1853-1854 molenaar op de Achtkante molen zijn geweest.

Arie van Dulst

1853-1854 - ?

Arie van Dulst (Streefkerk 19 december 1825 – 21 maart 1901 Streefkerk) huwt te Streefkerk op 29 oktober 1853 met Barta van Namen (Leerdam 29 oktober 1829 – 3 februari 1879 Streefkerk), dochter van Mijnderd van Namen en Aartje Bendervoet. Bij zijn huwelijk is zijn beroep arbeider. Nadien komen we hem in akten tegen als watermolenaar te Streefkerk. Het echtpaar krijgt tien kinderen, waarvan de helft op jonge leeftijd overlijdt. Het tweede kind is Mijndert van Dulst.

Mijndert van Dulst

? – 1932

Mijndert van Dulst (Streefkerk 21 januari 1856 – 17 december 1946 Streefkerk) huwt Aaltje Vonk (Goudriaan 3 september 1854 – 19 juli 1928 Streefkerk), dochter van Joris Vonk en Sijgje Vlot, te Goudriaan op 13 januari 1881. Het echtpaar kreeg tussen 1882 en 1895 – voor zover we weten – negen kinderen. Alle kinderen op een na overlijden op jonge leeftijd. Alleen het vijfde kind – Jozina – huwt op 22-jarige leeftijd in 1913.

Volgens gegevens van Cees Noorlander, de kleinzoon van Mijnderts opvolger Cornelis Noorlander, heeft Mijndert tot 1932 alleen op de molen gewoond. Wellicht ingegeven door een vorm van eenzaamheid, heeft hij Cornelis Noorlander in 1932 gevraagd de Achtkante Molen te betrekken met zijn familie. Mijndert heeft tot zijn overlijden in 1946 bij het gezin Noorlander ingewoond.

⁴ Regionaal Archief Dordrecht

afb. 6 Het echtpaar Cornelis Noorlander en Klazina Ansink voor de Achtkante Molen met tussen hen in Mijndert van Dulst, jaren '30 van de 20ste eeuw

Cornelis Noorlander

januari 1932 - 1952

Cornelis Noorlander werd op 31 mei 1906 geboren op de Sluismolen te Streefkerk als zoon van watermolenaar Cornelis Noorlander en Cornelia Kortland. Hij huwde op 27 mei 1926 in Streefkerk met Klazina Ansink. Hij was van 1924 tot 1931 watermolenaar op de Sluismolen en van 1932 tot 1952 op de Achtkante Molen. Toen de bemaling van de polder werd overgenomen door het elektrische gemaal in 1951-1952, werd hij aangesteld als machinist. Behalve een jaarsalaris van 1.400 gulden, bestond zijn bezoldiging uit vrij wonen op de Achtkante Molen en vrij vissen in de toevoertocht van het gemaal. Cornelis overleed te Streefkerk op 16 september 1970.

afb. 7 Het gezin Noorlander voor de Achtkante Molen, van links naar rechts Cornelis, Dirk, Ariana, Jan, Klazina en Cornelis, jaren '40 van de 20ste eeuw

Dirk Noorlander

1971 -1981

Dirk Noorlander werd op 29 februari 1932 geboren te Streefkerk op de Achtkante Molen als zoon van de watermolenaar Cornelis Noorlander (zie boven) en Klazina Ansink. Hij fungeerde van 1948 tot 1971 als hulpmolenaar op drie verschillende molens in Streefkerk: de Achtkante Molen, de Sluismolen en de Broekmolen. Van 1971 tot 1981 was hij vrijwillig molenaar op de Achtkante Molen.

J.W. Slingerland

1981 - na 1993

Vooralsnog geen gegevens bekend.

III.2.4 Versieringen en jaartallen

Eenvoudige baard, groen geschilderd, wit afgebiesd met tussen de voeghouten en de steunder in wit de opschriften 'ANNO' en '1761' (zie afb. 8).

Op de hardstenen sluitsteen van het gewelf van de frontmuur van de achterwaterloop is in hoog reliëf het jaartal 1761 uitgespaard (zie afb. 9).

afb. 8 De baard van de Achtkante Molen

afb. 9 De sluitsteen van het gewelf van de frontmuur van de achterwaterloop

afb. 10 De Achtkante molen gezien vanuit zuidoostelijke richting met op de achtergrond de Hoge Tiendwegse molen (links) en de Sluismolen (rechts), niet gedateerd, vermoedelijk jaren '30 van de 20ste eeuw

III.2.5 Het molenerf van de Achtkante Molen

III.2.5.1 Elementen op het molenerf

Een compleet beeld van de ontwikkeling van het molenerf van de Achtkante Molen is helaas niet te maken. Op de kadastrale minuut van het begin van de 19de eeuw zijn behalve de molen geen andere opstallen op het molenerf weergegeven (zie afb. 5).

De eerste historische afbeeldingen van de Achtkante Molen dateren uit de jaren '30 van de 20ste eeuw en geven een eerste beeld van de inrichting van het erf. Het molenerf van de Achtkante Molen was en is beperkt in ruimte, maar efficiënt ingericht. Op alle beschikbare afbeeldingen uit de bedrijfstijd van de molen zijn een schuur, boenstoep en moestuin waarneembaar rondom de molen (zie afb. 10 t/m 14).

Het talud ten zuiden van de molen is afgeheind met houten hekpalen en schapengaas. Op dit gedeelte konden twee varkens en kippen vrij in en uit lopen. Hun onderkomen was ondergebracht in (de aanbouw van) een ten oosten van de molen staande eenvoudige schuur. De schuur was een 1-laags op rechthoekige plattegrond opgetrokken gebouw onder zadeldak. De gevels waren gepotdekseld en de kap was gedekt met riet en aan de uiteinden voorzien van eenvoudige makelaars. De eveneens gepotdekselde aanbouw was tegen een deel van de zuidoostelijke gevel gebouwd en was voorzien van een met dakpannen gedekt lessenaar dak. Naast dierenverblijf deed de schuur tevens dienst als bergplaats voor aardappels en gereedschap. Tegen de noordwestelijke hoek van de schuur was een eenvoudig houten gemak getimmerd. Direct daarachter stond een knotwilg, die enig geriefhout verschafte.

Nabij de schuur was boven de rond het molenerf lopende sloot een boenstoep aangebracht (zie afb. 11). Direct ten westen van de achterwaterloop was ten slotte nog een speelmolen geplaatst (zie afb. 23).

afb. 11 De Achtkante molen gezien vanuit het zuidwesten, dertiger jaren van de 20^e eeuw.

afb. 12 De Achtkante Molen gezien vanaf de Tiendweg met links van de molen de schuur met links daarvan een knotwilg, ongedateerd, vermoedelijk jaren '40 van de 20ste eeuw

afb. 13 De Achtkante Molen gezien vanaf de Tiendweg met links van de molen de schuur, ongedateerd, vermoedelijk jaren '40 van de 20ste eeuw

De moestuin was gesitueerd direct ten westen van de voorwaterloop. Een strategische plaats, want dit stuk erf ligt in de luwte van koude oostenwind en juist volop in de zon (zie afb. 14).

afb. 14 De Achtkante Molen gezien vanuit het westen met links de Kleine Tiendwegse Molen, voor de molen de moestuin, 1931

Deze opzet van het molenerf is tot het einde van de bewoning in de molen niet gewijzigd. Tijdens de restauratie van de molen in 1970-1971 zijn alle elementen op het molenerf, met uitzondering van enige hekken, verwijderd. Momenteel zijn er verspreid op het erf enkele hagen en bosschages aanwezig. Daarnaast is er ongeveer op de plaats van de vroegere boenstoep een steigertje gemaakt, dat dient als aanlegplek voor een bootje/schouw.

III.2.5.2 Bijzonderheden/aandachtspunten

Het molenerf kent geen uitzonderlijke elementen, maar kan gezien worden als een efficiënt ingericht molenerf op een vrij beperkt oppervlakte. Alle op het erf aangetroffen elementen hebben een streekeigen karakter qua opzet en bouw. Daarnaast hebben ze een sobere uitvoering en een doelmatige functie.

De oorspronkelijk naast de molen staande schuur is eenvoudig en traditioneel van vorm, beslagen met horizontale gepotdekselde delen en een rieten kap. De aanwezigheid van riet kan duiden op een wat oudere 'leeftijd'.

De uit dit onderzoek voortgekomen resultaten zijn gebaseerd op een redelijk aantal historische afbeeldingen en mondelinge informatie van een voormalig bewoner van deze molen. Om zoveel mogelijk informatie over de historie van het erf en de molen te bewaren, is het aan te bevelen om aanvullend onderzoek te doen in het archief van de polder Streefkerk en Kortenbroek en een interview te houden met de heer Jan Noorlander, oud bewoner. Zijn contactgegevens zijn bij de onderzoekers bekend.

III.2.5.3 Catalogus

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AFSCHEIDINGEN			
Zone 1			
Grenspalen	NVT		
Afscheidingen	Aanwezig	Op de grens van het molenerf staat een laag, eenvoudig houten hek bestaande uit staanders waartegen twee horizontale planken zijn bevestigd (uitgezonderd het deel van het molenerf dat grenst aan het water). De afscheiding is donkergrijs. De twee toegangshekjes (noordoost en noordwest) zijn wit geschilderd. Aansluitend op de toegangshekken is aan de binnenzijde van het hekwerk liguster aangeplant die tot hagen zijn uitgegroeid waarin het hekwerk is opgenomen (zie afb. 15, 16 en 18).	De huidige afscheiding dateert – evenals de ligusterhagen – mogelijk uit de tijd dat de molen is gerestaureerd. De afscheiding van voor die tijd bestond eveneens uit staanders met twee horizontale planken, maar was iets zwaarder gedimensioneerd. De erfafscheiding is niet oorspronkelijk, maar passend voor wat betreft de vormgeving en kleur. De ligusterhagen geven het erf een meer besloten karakter, wat niet overeenkomt met het historische beeld van het erf.
Zone 2			
Afzet- en veiligheidsherken	NVT	Er zijn geen afzetheken voor het gevlucht waargenomen. Aan de polderzijde van het molenerf stond op circa twee meter uit de omringende sloot een eenvoudige veiligheidshening, bestaande uit gecreosoteerde of geteerde ronde houten hekpalen met daar tegenaan	Als er vanuit veiligheidsoverwegingen geen noodzaak is een dergelijke heining te plaatsen, verdient het de voorkeur de huidige situatie te handhaven.

		gekramd schapengaas. Een dergelijke heining is anno 2020 niet meer aanwezig.	
Waterloophekken	Aanwezig	Boven de achterwaterloop was een eenvoudig houten waterloophek zichtbaar, bestaande uit vier tegen de frontmuur/toog geklemde vierkante palen, waartegen op drie niveaus vrij smalle planken waren bevestigd. Het hek was geteerd. Zie afb. 11. Aan de noordzijde van de (lange) voorwaterloop was een vrij zwaar houten hek, van dezelfde opzet en uitvoering als de afscheidingshekken langs de Tiendweg. De hekwerken waren geteerd. In de vroeg 20ste-eeuwse situatie was er geen apart voorwaterloophek, maar liep het hekwerk dat langs de Tiendweg stond door tot voorbij de voorwaterloop. Zie afb. 12, 13) Op de kop van de voorwaterloop, direct langs de Tiendweg, bevond zich een fraai doch eenvoudig smeedijzeren hek, bestaande uit drie ijzeren staanders, waartussen in het midden een ronde ijzeren stang en bovenop een fraaie, platte, licht bolle strip die aan beide uiteinden sierlijk is omgekruld. De uiteinden ondersteund door een eenvoudig, licht gebogen schoor. Het hek was volledig wit geschilderd (zie afb. 12).	De vormgeving van het huidige hek komt niet geheel overeen met het hek dat hier aan het begin van de 20ste eeuw stond. De leuning is breder dan de twee onderste delen. Afwijkend is ook de witte kleur (zie afb. 17). In de huidige situatie bevindt zich een hek aan de noordzijde van de voorwaterloop dat qua vormgeving en kleur met het voorgaande hek overeenkomt (zie afb. 18). Tegenwoordig is er een apart voorwaterloophek geplaatst dat in vorm, detaillering en kleur overeenkomst met het huidige achterwaterloophek. Het is evenwel minder breed en heeft twee staanders (zie afb. 18). Tegenwoordig staan er aan beide zijden van de Tiendweg recente qua vormgeving weinig passende metalen hekken, voorzien van een witte coating (zie afb. 18).

afb. 15 Erf van de Achtkante Molen gezien naar het zuidoosten

afb. 16 Erf van de Achtkante Molen gezien naar het zuidwesten

afb. 17 Erf van de Achtkante Molen, achterwaterloophek

afb. 15 Het erf van de Achtkante Molen met het hek ten noorden van de voorwaterloop, het waterloophek en het hekwerk van de brug in de Tiendweg

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ERFBEBOUWING			
Molenaarswoning	NVT	De woning bevond zich in de molen.	
Zomerhuis	NVT		
Schuur	Niet (meer) aanwezig	Ten oosten van de molen stond – in ieder geval tot eind jaren '40 van de 20ste eeuw – een schuur op rechthoekige grondslag onder een met riet gedekt zadeldak dat was voorzien van nokvorsten en makelaars. De gepotdekselde gevels waren geteerd (zie afb. 10 t/m 139). Tegen de gevel een aanbouw onder lessenaar dak dat gedekt was met dakpannen. De gevels van de aanbouw waren eveneens van geteerd potdekselwerk (zie afb.11). Tegen de schuur was op de noordwesthoek een gemak aangebouwd (zie afb. 12 en 13).	
Bakhuis	NVT		
Stookhok	NVT		
Gemak	Niet (meer) aanwezig	Was tegen de schuur aangebouwd (zie voor beschrijving de schuur).	
Dierenverblijven	Niet (meer) aanwezig	De aanbouw onder lessenaar dak tegen de schuur (zie voor beschrijving hierboven) was in gebruik als dierenverblijf. Het was het verblijf van twee varkens en kippen. Voor de aanbouw was aan de polderzijde een uitloop die was afgezet met een eenvoudig houten hekwerk dat geteerd was (zie afb. 11).	
Hooiberg	NVT		

Roedenloods	NVT		
-------------	-----	--	--

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
PADEN EN VERHARDINGEN			
Verhardingen rond de molen		Het erf is voorzien van een grasmat. Op enkele oude afbeeldingen is een halfverhard grindpad zichtbaar langs de molen, vanaf de voorwaterloop tot aan de schuur en verder tot aan de deur bij de achterwaterloop. Aan de zuidzijde was geen pad rond de molen aanwezig.	Deze situatie bestaat nog steeds. De grindbakken zijn ingesloten door randen (zie afb. 19 t/m 21).
Paden op het erf	Aanwezig	In de huidige situatie lopen grindpaden vanaf de beide witgeschilderde toegangshekjes naar het grindpad rond de molen (afb. 15, 16).	
Paden over kaden	NVT		
Paden door de polders		De Tiendweg is op alle beschikbare foto's halfverhard met keislag/grind. De overige polderpaden zijn niet bekend (zie afb. 22).	

afb. 19 Het grindpad rond de molen aan westelijke zijde met rechts het toepad vanaf de Tiendweg. Voor de toegangsdeur een betonnen plateau.

afb. 20 Zicht op de sprenkelstraat met daarachter het grindpad rond de molen en geheel links het toepad vanaf de Tiendweg. Voor de toegangsdeur liggen in baksteen opgesloten grijze tegels.

afb. 21 Het erf gezien vanaf het zuidoosten. De grindpaden zijn ingesloten door houten opstaande banden.

[afb. 22](#) De Tiendweg gezien richting het oosten ter hoogte van de plek waar de Hoge Tiendwegse Molen heeft gestaan. Op de achtergrond de Achtkante en de Kleine Tiendwegse Molen, tussen 1967

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ELEMENTEN / BEWONING			
Boenstoep	Niet meer aanwezig.	De boenstoep bevond zich aan de polderzijde tussen de schuur en de frontmuur/toog van de achterwaterloop. De eenvoudige houten boenstoep lag evenwijdig aan de oever en bestond uit een rechthoekig plateau en één trede boven de sloot (zie afb. 11).	De aanwezigheid van een boenstoep is karakteristiek voor het erf.
Waterput of –pomp	Niet meer aanwezig	Er was geen pomp aanwezig. Drinkwater werd gehaald uit een gemeenschappelijke kraan bij de Hoge Tiendwegse Molen.	
Waslijn	NVT	Op de beschikbare historische afbeeldingen is geen waslijn waarneembaar. Volgens Jan Noorlander werd er wel eens ergens een waslijn getrokken op het erf. Een vaste plaats was vanwege de draaiende wieken en kap niet mogelijk.	
Speel- en Industriemolens	Niet meer aanwezig.	Ten zuiden van de achterwaterloop is op oude afbeeldingen een eenvoudig type speelmolen zichtbaar van circa 2,5 meter hoog. Het molentje bestaat uit een bovenhuis van een wipmolen (met bovenkruierstaart), staande op een wat forste houten paal, uitgerust met een eenvoudige versie Oud-Hollandse wieken. Deze speelmolen was volgens Jan Noorlander gemaakt door Wim Slingerland (afkomstig van de Broekmolen in Streefkerk) (zie afb. 23).	Het type speelmolen dat zich oorspronkelijk op het erf bevond, is karakteristiek voor de Alblasserwaard.
Spinnetjes of spintjes	Aanwezig		
Visserij elementen	Niet (meer) aanwezig.	Op de beschikbare historische afbeeldingen is geen visgerei waarneembaar. Ondanks dat heeft Jan	

	Noorlander aangegeven dat zijn vader wel degelijk viste. Zijn viswater strekte zich uit tussen de Kleine Molen van Streefkerk en de Achtkante Molen. Er werd gevist op paling en snoek.	
--	---	--

afb. 23 Speelmolen op het erf van de Achtkante Molen, vermoedelijk jaren '40 van de 19de eeuw

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
GROENE EN LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN			
Riet- en hooilandjes	NVT	Aan het begin van de 19 ^{de} eeuw werd de driehoekige lage boezem gebruikt als rietland terwijl de kades die de boezems omzoomden in gebruik waren als kade hooiland.	
Natuurlijke oevers	?		
Boomgaard / fruitbomen	NVT	Op de beschikbare historische afbeeldingen zijn geen fruitbomen waarneembaar. Volgens Jan Noorlander werd fruit verkregen via de boeren waar zijn vader werkzaam bij was.	
Moestuin / kleinfruit	Niet meer aanwezig.	De moestuin bevond zich ten zuiden van de voorwaterloop. Deze moestuin was aan de west- en noordzijde afgeschermd door middel van geteerde houten hekwerken, aan de oostzijde door middel van een met schapengaas bekrande heining. Tegen het hekwerk aan de noordzijde (langs de voorwaterloop) waren rietmatten aangebracht (zie afb. 10).	
Lijnvormige beplanting	Aanwezig	Aan de oost- en westkant van de molen zijn na de restauratie van de molen aan de binnenzijde van de hekwerken op de erfgrans ligusterhagen aangeplant.	De ligusterhagen zijn niet in overeenstemming met het open karakter dat het molenerf van oudsher had.
Knotbomen/hakhout	Niet meer aanwezig.	Er stond een klein aantal (1 tot 3) knotbomen ten oosten en noorden van de schuur. Ook na de restauratie van de molen aan het begin van de jaren '70 van de 20 ^{ste} eeuw stond er – even buiten het eigenlijke erf – nog een knotboom (zie afb. 24).	

Siertuin	NVT		
Zichtlijnen	Aanwezig	Alle molens van de polder Streefkerk en Kortenbroek moesten letten op de Sluismolen, die peilmolen was van de hoge boezem van Streefkerk. De zichtlijn is nog intact.	

[afb. 24](#) *De Achtkante Molen na restauratie met knotboom, 1971*

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
WEZENSVREEMDE ELEMENTEN			
Elektriciteitskastje	NVT		
Putdeksel	NVT		
Bovengrondse gastank	NVT		
Bliksemafleider	Aanwezig	Bij de laatste restauratie van de molen is de bliksemafleider in de grond ingelaten. Dit is te zien aan de putdekseltjes die tussen de kruipalen zijn aangebracht.	
Vlaggenmast informatiebord	Aanwezig		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AANDACHTSPUNTEN			
Kleurgebruik		Alle rond de molen aangetroffen historische bijgebouwen zijn eenvoudig van opzet en sober en doelmatig van uiterlijk. De schuur en gemak zijn volledig geteerd, evenals de hekken. Alleen het hek aan de kop van de voorwaterloop is wit geschilderd i.v.m. de zichtbaarheid.	
Streekeigenheid		Alle opstallen sluiten aan bij wat er in de streek gebruikelijk is, d.w.z. sober en doelmatig.	
Roerend erfgoed	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
NEVENACTIVITEITEN			
Gebruik van tuinland	NVT	Met uitzondering van de eerder genoemde moestuin bij de molen.	
Vissen	Geen sporen (meer) aanwezig.	Volgens Jan Noorlander werd er niet in de boezem gevist, maar in het polderwater tussen de Kleine Molen en de Achtkante Molen.	
Riet snijden	Geen sporen (meer) aanwezig.	De vader van Jan Noorlander verdiende bij met het snijden van riet in 'de Kulk' (de lage boezem), zowel die tussen de Achtkante Molen en de boezemmolens (Hoge Tiendwegse Molen en Sluismolen) als de boezem tussen de Oude Weteringmolen en de Hoge Tiendwegse Molen.	
Daglonerswerk	Geen sporen (meer) aanwezig.	De vader van Jan Noorlander verdiende bij als boerenarbeider bij een aantal boeren in de omtrek.	
Extra werk waterschap	NVT		
Tuinder	NVT		
Turf steken	NVT		
Klompen maken	NVT		
Mollen vangen	Geen sporen (meer) aanwezig.	De vader van Jan Noorlander verdiende bij met het vangen van mollen.	

III.3 Hoge Tiendwegse Molen

III.3.1 Zakelijke gegevens

Naam object: Hoge Tiendwegse Molen

Adres object: Beneden Tiendweg 9
2959 LA Streefkerk

Gemeente: Molenlanden

Coördinaten: 109942 - 434132

Kadastrale gegevens: gemeente Streefkerk
Sectie: E
Perceel: 307

Rijksmonument: monumentnummer: 527583

Naam object: Hoge Tiendwegse Molen

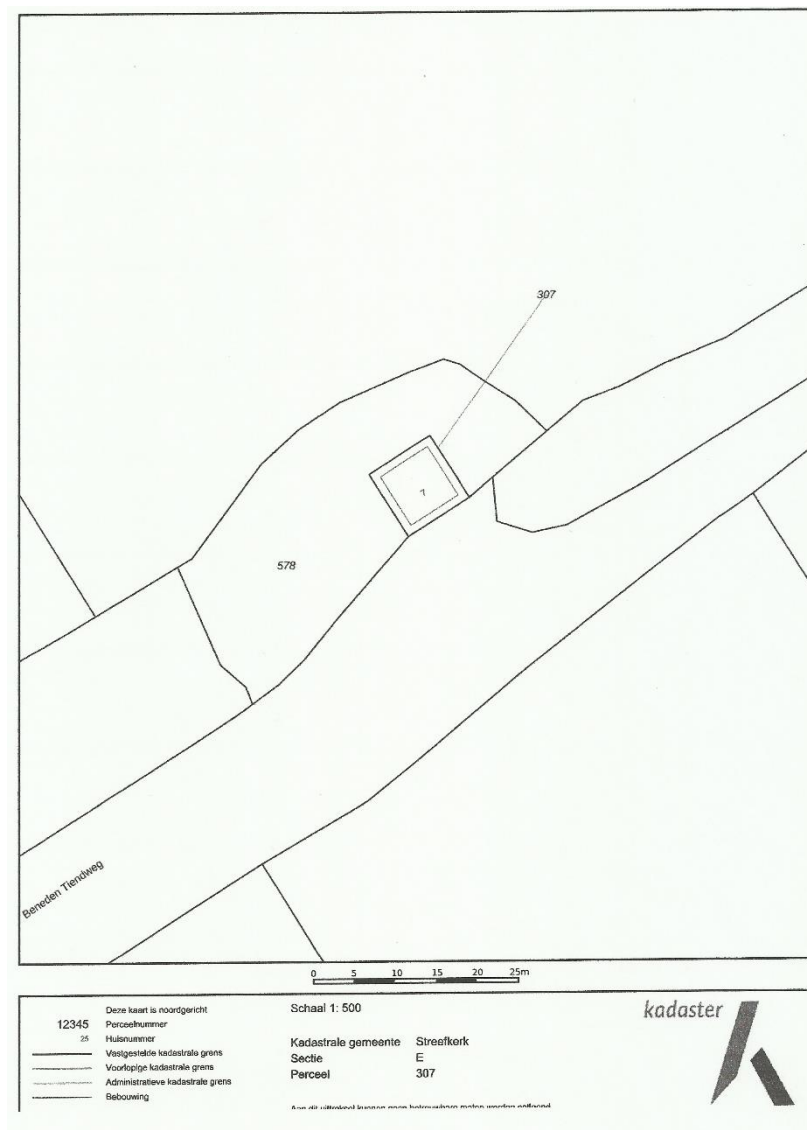
Status: beschermd

Aanwijzingsbesluit: inschrijving register: 29 november 2011

Redengevende Omschr: Molenrestant bestaande uit een lage gemetselde bakstenen voet met daarop een houten piramidevormige ondertoren.

Beschermd gezicht: N.V.T.

Molenaar(s): N.V.T.

afb. 25 Recente kadastrale kaart van het erf van de Hoge Tiendwegse Molen

III.3.2 Oprichting van de Hoge Tiendwegse Molen

De Hoge Tiendwegse Molen is gebouwd tussen het eind van de 17de eeuw en 1716 en vervulde de taak van boezemmolen. Als zodanig maalde de molen de lage boezem af in de hoge boezem, zodat het overtollige polderwater uit de polder zijn weg naar de Lek kon vinden. Deze tweetrapsbemaling heeft gefunctioneerd van het einde van de 17de eeuw tot 1951. Tussen 1706 en 1716 kreeg deze eerste boezemmolen gezelschap van een tweede boezemmolen, de Sluismolen. Gezien de positie aan de Beneden Tiendweg lijkt het aannemelijk dat de Hoge Tiendwegse Molen de eerst gebouwde boezemmolen moet zijn geweest. Voor de Sluismolen heeft men destijds de lage boezem moeten verbreden, waardoor er een driehoekig gevormde lage boezem ontstond. Aanvullend archiefonderzoek moet uitwijzen of deze hypothese juist is.

Vooralsnog is het niet bekend welke ontwikkelingen er plaats hebben gevonden tussen de bouw van de molen en de verhoging van de molen in 1874. In dat jaar zijn de veldmuren van de ondertoren circa 1 meter verhoogd om de capaciteit van de molen te vergroten. Waarschijnlijk zullen de molens last hebben ondervonden van het gestegen peil in de rivier, waardoor er een behoefte ontstond naar meer vermogen. Door de veldmuren te verhogen, kon de vlucht (spanwijdte) van de wieken worden vergroot. Aangezien er tot de buitengebruikstelling van de molen in 1951 geen wijzigingen meer zijn doorgevoerd, kan gesteld worden dat de molen na deze verhoging zijn taak weer naar behoren kon vervullen. De molen was tot de brand in 1962 voorzien van ijzeren roeden, bovenas, wateras en scheprad. Al deze onderdelen zijn bij de brand verloren gegaan en afgevoerd.⁵

*afb. 26 Gemeente Streefkerk, kadastrale minuut 1811-1832, Sectie A, blad 1 (detail)
In het midden de Hoge Tiendwegse Molen, hier aangegeven als "Hooge Molen", linksboven de hoge boezem. Onder en rechts boven de lage boezem*

III.3.3 De molenaars

Cornelis Noorlander

1860 – 1870

Cornelis Noorlander werd geboren op 27 april 1839 te Bergambacht als zoon van Aalbert Noorlander (geboren te Bergambacht in 1794), watermolenaar te Bergambacht, en Geertrui Ringeling. Hij was watermolenaar op de Hoge Tiendweg Molen van 1860 – 1870.

⁵ Enklaar 1993, p. 155 en www.molendatabase.org

Willem Noorlander

1911 – 1913

Willem Noorlander werd geboren op 24 juni 1874. Hij was watermolenaar op de Hoge Tiendwegse Molen van 1911 tot 1913.

Rokus van Wijk

1922 – 1952

Rokus van Wijk (Groot-Ammers 7 oktober 1902 – 14 april 1980 Streefkerk) was een zoon van Willem van Wijk (1881 – 1960), molenaar op de Graaflandse Molen in Groot-Ammers, en Heijltje den Ouden (1879 – 1952). Hij huwde in Groot-Ammers op 26 oktober 1922 met Jannigje Eijkelenboom (Groot-Ammers 1902 - ??), dochter van Lammert Eijkelenboom en Maaïke van der Wal.

Rokus bewoonde in 1952 al ruim dertig jaar de molen en was secretaris-penningmeester van de Algemene Bond van Ambtenaren, afdeling Streefkerk, broodvisser, kippenfokker, onkruidbestrijder en 'geestdriftig voorstander van het molenbehoud'. Het gezin telde vijf zoons en vijf dochters, waarvan er in 1952 nog vier thuis op de molen woonachtig waren.⁶

Lambert van Wijk

1952 – 1962 ??

Lambert van Wijk wordt genoemd als bewoner van de molen in 1962 ten tijde van de brand. Wellicht hebben we hier te maken met een zoon van Rokus van Wijk. Lambert is van 1950 tot 1951 molenaar geweest op molen nummer 2 te Aarlanderveen, alwaar hij in 1951 werd opgevolgd door Jan Verschoor.

III.3.4 Versieringen en jaartallen

Sierlijk vormgegeven makelaar met fluitgaten waarop een ijzeren windvaan in de vorm van een mensenhoofd die op een bazuin blaast (zie afb. 27).

afb. 27 De huidige windvaan op de ondertoren van de Hoge Tiendwegse Molen

III.3.5 Het molenerf van de Hoge Tiendwegse Molen

III.3.5.1 Elementen op het molenerf

Een compleet beeld van de ontwikkeling van het molenerf van de Hoge Tiendwegse Molen is helaas niet te maken. Op de kadastrale minuut van begin 19de eeuw (1811-1832) zijn geen bijgebouwen weergegeven (zie afb. 26). De oudste afbeeldingen geven pas een eerste beeld van de inrichting van het erf. We spreken dan over de jaren '30 van de 20ste eeuw. Het molenerf van de Hoge Tiendwegse Molen is over het geheel gezien vrij krap. Veel ruimte voor bijgebouwen is er rond de molen niet aanwezig.

Het is daarom niet verwonderlijk dat er op historische afbeeldingen aan de overzijde van de Beneden Tiendweg een moestuin, schuur en boothuisje zichtbaar zijn. Daarnaast werd er een stuk land ten zuidoosten van de molen gebruikt als moestuin en weiland. Het molenerf kan daarom opgedeeld worden in het eigenlijke molenerf en een 'buitenerf' in de directe omgeving van de molen (zie afb. 28).

⁶ "Vijf watermolens te koop in Streefkerk", in: Het Vrije Volk (26 juni 1954), 4.

afb. 28 De Hoge Tiendwegse Molen op de voorgrond en de Sluismolen op de achtergrond, datering vermoedelijk jaren '30 van de 20ste eeuw. Op de voorgrond het 'buitenerf' met moestuin, schuur en boothuisje.

Op de oudst bekende afbeeldingen van de molen, daterend uit de jaren dertig van de vorige eeuw, is er rondom de molen geen grote bebouwing waarneembaar (zie afb. 29). Aan de oostzijde van de hoge boezemkade is een kippenhok met ren waarneembaar (zie afb. 30). Het molenerf is aan de oost-, zuid- en westzijde afgeschermd met geteerde houten hekken (zie afb. 29). Aan de noordzijde (de hoge boezemkade) is er geen afscherming waarneembaar. Buiten een bestrating tussen de veldmuur en de frontmuur van de voorwaterloop om is het erf onverhard en begroeid met gras (zie afb. 30, 31).

afb. 29 Op de voorgrond de Hoge Tiendwegse Molen en op de achtergrond de Sluismolen, vermoedelijk jaren '30 van de 20ste eeuw

afb. 30 De Hoge Tiendwegse Molen, datering 1952

afb. 31 Hoge Tiendwegse Molen, datering rond 1955

afb. 32 Op de voorgrond de Hoge Tiendwegse Molen en op de achtergrond de Achtkante Molen en de Kleine Tiendwegse Molen, datering rond 1955

afb. 33 Hoge Tiendwegse Molen, datering 1952

Volgens overlevering was de laatste molenaar van deze molen visser van beroep. Op veel van de beschikbare historische afbeeldingen zijn dan ook visnetten waarneembaar. Rondom de molen, aan de buitenranden van het molenerf, zijn dikke wilgentakken in de grond geplaatst. Tussen deze stokken werden visnetten te drogen gehangen (zie afb. 33). Daarnaast werd ook de was aan een lijn tussen deze stokken te drogen gehangen (zie afb. 30).

Aan de overzijde van de Beneden Tiendweg, op de oostelijke lage boezemkade, was een gedeelte van de moestuin gesitueerd. Bovenop deze boezemkade is op een nog onbekend moment een houten, zwart geteerde schuur geplaatst, gedekt met pannen. Op de kade bevonden zich tevens nog een zeer eenvoudig, kleine hokje met onbekende functie. Boven de lage boezem lijkt een eenvoudig houten gemak te hebben gestaan. Boven de naast de kade gelegen poldersloot was een zeer eenvoudige overkapping met pannendak gemaakt voor een schouw. Aan de overzijde van deze poldersloot was nog een klein stukje moestuin gesitueerd, evenals een kleine met wilgenhout afgeheinde wei. Deze opzet van het erf lijkt gehandhaafd te zijn tot het buiten bedrijf stellen van de molen in 1951 (zie afb. 28).

Na het buiten bedrijf stellen van de molen in 1951 worden de hoge- en lage boezemkaden geslecht en vervalt de hoge boezem permanent tot weiland. De lage boezem vervalt tot bouwland. De molen komt hierdoor als het ware op het droge te staan. De elementen die op de hoge- en lage boezemkaden gesitueerd waren verdwijnen hierdoor. De door het droogvallen van de hoge boezem toegankelijk geworden delen van het molenerf worden afgeheind d.m.v. geteerde houten hekpaaltjes met daartussen gespannen (prikkel)draad. Ten zuiden van de achterwaterloop verschijnt in dezelfde tijd een zeer eenvoudig, wat geïmprovisiseerd houten schuurtje met lessenaar dak (zie afb. 34).

afb. 34 Op de voorgrond de Sluismolen en op de achtergrond de Hoge Tiendwegse Molen, datering 1956. Onder een detail van de foto met het erf van Hoge Tiendwegse Molen met afheining en een klein houten schuurtje.

De molen brandt onder verdachte omstandigheden in 1962 volledig af. Na verwijdering van de restanten blijft het molenerf met de fundering verwaarloosd achter. Er zijn na de brand geen opstallen meer op het erf aanwezig.

In april 2010 is SIMAV gestart met de volledige restauratie van de fundering. In 2015 werd op deze fundering de geheel gerestaureerde ondertoren van de poldermolen van de polder Quakernaak en Arkelse Hoeven te Meerkerk geplaatst. De SIMAV streeft ernaar de Hoge Tiendwegse Molen te zijner tijd volledig te herbouwen. Het molenerf is bij de restauratie weer in contour teruggebracht naar de oorspronkelijke verhouding. De hoge boezemkaden zijn tijdens deze werkzaamheden niet teruggebracht.

III.3.5.2 Bijzonderheden/aandachtspunten

Het molenerf van de Hoge Tiendwegsemolen is opvallend van opbouw. Op het eigenlijke molenerf zijn maar weinig elementen aanwezig die verband houden met de bewoning in en rond de molen. Hier zijn vooral elementen aangetroffen die verband houden met de bijverdiensten in de visserij, terwijl de 'huishoudelijke' elementen zich meer concentreren op de lage boezemkade aan de overzijde van de Beneden Tiendweg. Deze boezemkade is, samen met de hoge boezemkade, kort na 1951 volledig verwijderd. Het molenerf van de Hoge Tiendwegse Molen is na de brand van 1962 grotendeels verwijderd. Onder de ophooglagen uit 2010 is wellicht nog archeologisch materiaal aanwezig. Reconstructie van het molenerf zoals deze zich manifesteert tussen medio 1930 en 1951 is daarom, in de huidige situatie, slechts gedeeltelijk mogelijk.

III.3.5.3 Catalogus

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AFSCHEIDINGEN			
Zone 1			
Grenspalen	NVT		
Afscheidingen		Het molenerf heeft aan de zijde van de Tiendweg een eenvoudige houten erfafscheiding gehad, bestaande uit vierkante houten palen met daartegen op drie of vier niveaus vrij smalle horizontale planken. Dit hekwerk sluit aan op de hekken boven de voor- en achterwaterloop. Beide waterloophekken zijn op de oudst bekende foto's geteerd.	
Zone 2			
Afzet- en veiligheidshekken	NVT		
Waterloophekken		Boven de voorwaterloop stond een hek, bestaande uit zeven tegen de frontmuur geklemde vierkante houten palen, aan de binnenzijde beslagen met drie smalle houten delen. Dit hek was geteerd (zie afb. 32). Het hek boven de achterwaterloop was van vergelijkbare opzet, uitgevoerd met acht houten palen (zie afb.31).	In afwijking van de oorspronkelijke waterloophekken zijn de huidige hekken wit geschilderd. Zie afb. 35 t/m 37).

afb. 35 Het waterloophek van de voorwaterloop

afb. 37 Op de sluitsteen van het tongewelf van de brug over de Tiendweg is in hoog reliëf het jaartal 1764 vrijgehouden.

afb. 36 Het waterloophek van de achterwaterloop. De staanders van het waterloophek zijn op de traditionele wijze tegen de frontmuur bevestigd. De staanders van het hekwerk van de brug (dat onder de verantwoordelijkheid van het waterschap valt) worden in recente, detonerende houders geklemd (zie ook afb. 35), terwijl de oorspronkelijke beugels nog aanwezig zijn. In tegenstelling tot het waterloophek, is het hek op de brug van kunststof. Dergelijke hekken en de bevestiging van deze hekken is door het waterschap op alle bruggen/duikers in het gebied consequent toegepast.

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ERFBEBOUWING			
Molenaarswoning	NVT	De molen had een inpandige woning in de ondertoren.	
Zomerhuis	NVT		
Schuur	Niet meer aanwezig.	Ten zuid-zuidoosten van de molen, aan de overzijde van de Tiendweg op de voormalige oostelijke (lage) boezemkade stond een eenvoudige schuur. Dit houten schuurtje was voorzien van geteerd potdekselwerk en – zo het lijkt – gesmoorde pannen (zie afb. 28). In de noordoostelijke hoek van het molenerf, waarschijnlijk net naast de duiker onder de Tiendweg, stond een zeer eenvoudig houten schuurtje onder lessenaar dak. Dit gebouwtje komt alleen voor op foto's van kort voor het afbranden van de molen in 1962.	
Bakhuis	NVT		
Stookhok	NVT		
Gemak	Niet meer aanwezig.	Op de oostelijke (lage) boezemkade ten zuid-zuidoosten van de molen is een gemak waarneembaar boven de voornoemde boezem (zie afb. 28). Op deze plaats is eerder of later de voornoemde schuur zichtbaar. Waarschijnlijk heeft dit gemak tegen de kopgevel van deze schuur gestaan. Het gemak stond onder een lessenaarsdak, volledig van hout en zeer sober van opzet. In de moestuin staat een zeer eenvoudig bouwsel waarvan de functie niet duidelijk is.	

Dierenverblijven	Niet meer aanwezig.	Op de noordwestelijke (hoge) boezemkade is aan de oostzijde een eenvoudig houten kippenhok zichtbaar met lessenaarsdak, bekleed met gepotdekselde houten delen en een ren, bestaande uit in de grond geplaatste wilgentakken met daartegen gekramd kippengaas (zie afb. 30).	
Hooiberg	NVT		
Botenhuis	Niet meer aanwezig.	Aan de overzijde van de naastgelegen boezemsloot was een eenvoudig botenhuisje voor de schouw aanwezig (zie afb. 28).	
Roedenloods	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
PADEN EN VERHARDINGEN			
Verhardingen rond de molen		Rond de molen lijkt geen verharding aanwezig te zijn. Tussen de sprenkelstraat bij het scheprad en de westelijke toegangsdeur in de ondertoren is halfverharding aanwezig, strekkende van de ondertoren tot de frontmuur (zie afb. 32 en 33).	
Paden op het erf		De paden op het erf waren – voor zover waarneembaar op historische afbeeldingen – niet verhard (zie afb. 30).	
Paden over kaden		De paden over de (hoge) boezemkaden waren niet verhard waren (zie afb. 37).	
Paden door de polders		De langs de molen lopende Tiendweg was halfverhard met keislag (zie afb. 32).	

afb. 38 Zicht op de Hoge Tiendwegse Molen vanaf het erf van de Sluismolen. Geheel op de achtergrond zijn de kap en een wiek van de Oude Weteringmolen nog te zien, 1952

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ELEMENTEN / BEWONING			
Boenstoep	NVT		
Waterput of –pomp	NVT	Jan Noorlander deelde mee dat er bij de Tiendwegse Molen een waterkraan was, die was aangesloten op het waterleidingnet, waar zij (als bewoners van de Achtkante Molen) regelmatig water haalden.	
Waslijn	Niet meer aanwezig.	Rondom de molen zijn langs het gehele molenerf dikke wilgentakken in de grond geplaatst, waartussen enkele latten of lijnen, waaraan visnetten werden gedroogd. Dezelfde lijnen werden gebruikt als waslijn (zie afb. 30, 33).	
Speel- en Industriemolens	NVT		
Spinnetjes of spintjes		Ten oosten van de molen, aan de zuidenkant van de achterwaterloop zijn twee eenvoudige houten spinnetjes waarneembaar van Alblasserwaards model (zie afb. 32).	
Visserij elementen			

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
GROENE EN LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN			
Riet- en hooilandjes	NVT		
Natuurlijke oevers		Het molenerf had zowel aan polder- als boezemzijde natuurlijke oevers, wellicht nog voorzien van een lage houten beschoeiing, doch dit is niet goed waarneembaar op de beschikbare historische opnamen. In de 19e eeuw was er sprake van 'steenglوییingen' langs de hoge boezemkaden.	
Boomgaard / fruitbomen	NVT		
Moestuin / kleinfruit		Op de oostelijke (lage) boezemkade ten zuid-zuidoosten van de molen is een moestuin gesitueerd geweest. Daarnaast was er aan de overzijde van de naastgelegen boezemsloot nog een stukje tuin aanwezig, evenals een stukje afgeheind weiland. Hier was ook een eenvoudig botenhuisje voor de schouw aanwezig (zie afb. 28).	
Lijnvormige beplanting	NVT		
Knotbomen/hakhout	NVT		
Siertuin	NVT		
Zichtlijnen		Alle molens van de polder Streefkerk en Kortenbroek moesten letten op de Sluismolen, die seinmolen was voor de hoge boezem.	

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
WEZENSVREEMDE ELEMENTEN			
Elektriciteitskastje	NVT		
Putdeksel	NVT		
Bovengrondse gastank	NVT		
Vlaggenmast infopaneel	Aanwezig		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AANDACHTSPUNTEN			
Kleurgebruik		Alle rond de molen aanwezige bijgebouwen, hekken en overige elementen zijn zeer sober van uitvoering en geteerd.	
Streekeigenheid		Alle rond de molen aanwezige elementen zijn conform het in de streek gebruikelijke, d.w.z. sober en doelmatig.	
Roerend erfgoed	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
NEVENACTIVITEITEN			
Gebruik van tuinland			
Vissen		Gezien de aanwezigheid van visnetten op de beschikbare historische opnamen en de forse hoeveelheid drooglijnen rondom de molen, mag aangenomen worden dat de	

		molenaar bijverdiende met visserij. Jan Noorlander, geboren op de Achtkante Molen in Streefkerk, deelde tijdens een telefonisch gesprek ten behoeve van dit onderzoek mee dat de molenaar van de Hoge Tiendwegse Molen met name viste in de polder Nieuw-Lekkerland.	
Riet snijden	NVT		
Daglonerswerk	NVT		
Extra werk waterschap	NVT		
Tuinder	NVT		
Turf steken	NVT		
Klompen maken	NVT		
Mollen vangen	NVT		

III.4 Sluismolen

III.4.1 Zakelijke gegevens

Naam object: Sluismolen
Adres object: Beneden Tiendweg 9-A
2959 LA Streefkerk

Gemeente: Molenlanden

Coördinaten: 109891 - 434219

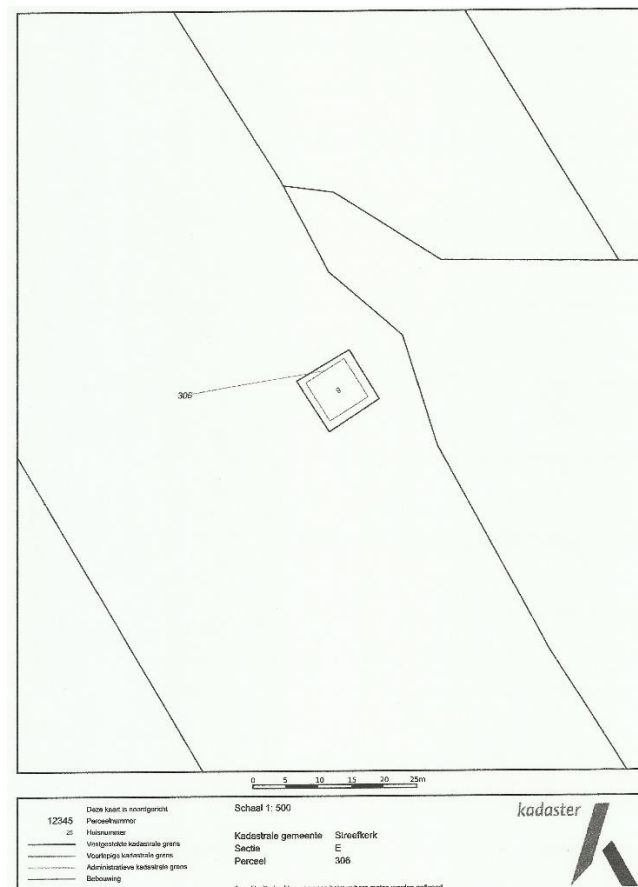
Kadastrale gegevens: gemeente Streefkerk
Sectie: E
Perceel: 306

Rijksmonument: monumentnummer: 34926
Naam object: Sluismolen
Status: beschermd
Aanwijzingsbesluit: inschrijving register: 7 mei 1968

Redengevende Omschr: Restanten van de reeds in 1716 aanwezige, doch door brand in 1979 gedeeltelijk verwoeste wipwatermolen en sluismolen - dienende als noordelijke bovenmolen van een groep van vijf molens die de polder Streefkerk bemaalden -, bestaande uit een aangeaarde molenbelt met gemetselde boogbrug, waarbij de waterloopmuur aan de achterzijde is voorzien van een natuurstenen sluissteen uit 1769, en de in 1874 in verband met gewijzigde waterpeilen aangebrachte, omstreeks 1 m. hoge, stenen voet tot rijzing van de molen.

Beschermd gezicht: N.V.T.

Molenaar(s): N.V.T.

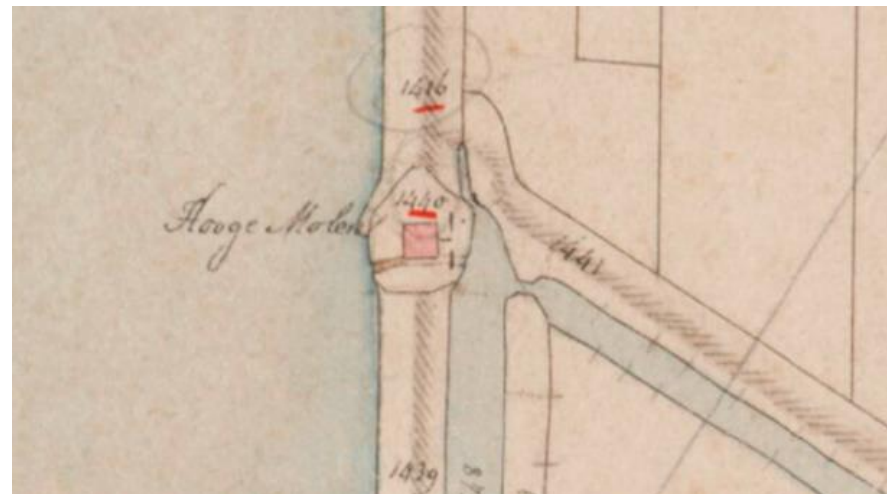

afb. 39 Recente kadastrale kaart van het erf van de Sluismolen

III.4.2 Oprichting van de Sluismolen

Tussen het eind van de 17de eeuw en 1716 zijn er in aanvulling op de drie reeds bestaande poldermolens twee boezemmolens gebouwd. Het is vooralsnog niet bekend of de Sluismolen of de Hoge Tiendwegse Molen de eerste was. Vermoedelijk is de Hoge Tiendwegse Molen de eerst gebouwde boezemmolen en is de Sluismolen van iets latere datum. Voor het bouwen van de Sluismolen is de lage boezem uitgebreid, waardoor er een driehoekige vorm ontstond. Vooralsnog is het niet bekend welke ontwikkelingen er plaats hebben gevonden tussen de bouw van de molen en de verhoging van de molen in 1874. In dat jaar zijn de veldmuren van de ondertoren circa 1 meter verhoogd om de capaciteit van de molen te vergroten. Waarschijnlijk zullen de molens last hebben ondervonden van het gestegen peil in de rivier, waardoor er een behoefte ontstond naar meer vermogen. Door de veldmuren te verhogen, kon de vlucht (spanwijdte) van de wieken worden vergroot. Aangezien er tot het buiten bedrijf stellen van de molen in 1951 geen wijzigingen meer zijn doorgevoerd, kan gesteld worden dat de molen na deze verhoging zijn taak weer naar behoren kon vervullen. Aannemers waren Klaas Broere, timmerman, en Matthijs de Bruijn, metselaar. Ook de naastgelegen Hoge Tiendwegsemolen is in datzelfde jaar circa 1 meter verhoogd. In molenaarstermen spreekt men dan van 'gerezen wippen'.

De molen was tot aan de onttakeling in 1970 voorzien van ijzeren roeden, bovenas, wateras en scheprad. De bovenas van de molen (gietijzer, Enthoven & Co., L.I. Den Haag, 1858) is in 1970 verwijderd en herplaatst in molen no.1 te Aarlanderveen, alwaar een as was gebroken. De Streefkerkse as draait daar nog steeds. De bij de molen horende wateras en sintelstuk zijn nog steeds aanwezig. In 1979 brandde de op dat moment zeer sterk verwaarloosde molen volledig af.⁷

afb. 40 Gemeente Streefkerk, kadastrale minuut, Sectie A, blad 1, detail, 1811-1832
In het midden de Sluismolen, hier aangegeven als "Hooge Molen".
Links de hoge boezem. Rechts onder de lage boezem.

III.4.3 De molenaars

Cornelis Noorlander

maart 1892 – 1 juli 1916

Cornelis Noorlander werd geboren te Streefkerk op 2 juli 1869 als zoon van Cornelis Noorlander en Cornelia van der Graaf. Hij huwde te Streefkerk met Cornelia Kortland op 12 februari 1891. Hij was van maart 1892 tot 1 juli 1916 watermolenaar op de Sluismolen. Van 1 juli 1916 tot zijn dood op 7 oktober 1939 was hij watermolenaar op de Oude Weteringmolen.

Cornelis Noorlander

1924-1932

Cornelis Noorlander werd geboren op 31 mei 1906 te Streefkerk op de

⁷ Enklaar 1993, p. 155 en www.molendatabase.org

Sluismolen als zoon van Cornelis Noorlander en Cornelia Kortland. Evenals zijn vader was hij watermolenaar op de Sluismolen van de Polder Streefkerk en wel van 1924 tot 1932, en op de Achtkante molen van 1932 tot 1952. Toen Cornelis Noorlander in 1924 molenaar werd, had hij een jaarsalaris van 250 gulden en vrij wonen. In 1952 bedroeg dit salaris 700 gulden per jaar. Dit omdat hij molenaar was op een voormolen. De andere molenaars hadden toen een jaarsalaris van 600 gulden.⁸

Willem van Wijk

1932-1944

Willem van Wijk was van 1932 tot 1944 molenaar op de Sluismolen. Hij vertrok in 1944 naar de Kleine (Tiendwegse) Molen in Streefkerk. Hij zou daar de molen bemalen tot het buiten bedrijf stellen in 1951.⁹

Jacob Dingenus Kodde

Jacob ('Jaap') Kodde bemaalt de Sluismolen van 1944 tot 1 oktober 1945. Hij is geboren op 6 november 1882 in Sint-Annaland als zoon van Cornelis Kodde, korenmolenaar, en Neeltje Slager en bij zijn huwelijk met Cornelia Jannetje Weijler op 13 augustus 1908 in Sint Anneland is hij korenmolenaar van beroep. Vanwege inundatie in zijn woonplaats, evacueert hij samen met zijn vrouw naar Streefkerk. In dezelfde periode dook een uit Nieuw-Lekkerland afkomstige jongen, Jaap Slingerland, onder in de molen. Hij was kind aan huis op de molens van Kinderdijk, alwaar hij de kneepjes van het molenaarsvak had geleerd. Een half jaar na de bevrijding vertrokken Jacob en Cornelia weer naar Sint-Annaland.¹⁰

Jaap Slingerland

oktober 1945-1950

Jaap Slingerland is op zijn 19de als molenaar begonnen op de Sluismolen in Streefkerk. Ondanks zijn jonge leeftijd werd hij op 1 oktober 1945 al tot

molenaar benoemd. "Hoewel de gegadigde wat jong is..." stond er in zijn aanstellingsbrief. Jaap was als vrijgezel begonnen op de molen, maar is in 1947 getrouwd.

Het eerste kind is doodgeboren en ondanks dat Jaap getrouwd was en molenaar was, moest hij een jaar naar Indië, in arbeidsdienst. Er kwam een tijdelijk molenaar, maar zijn vrouw mocht op de molen blijven wonen. Jaap kwam na een jaar vervroegd terug, omdat hij een scheurtje in zijn milt had opgelopen. Dat was in januari 1949. Nog geen jaar later kondigde het bestuur van de polder Streefkerk aan over te stappen op mechanische bemaling. De boeren in het polderbestuur waren uitgekookt. De andere molenaars waren al op leeftijd, die konden wel met vervroegd pensioen. Maar Jaap was de jongste molenaar en hem zouden ze het langst wachtgeld moeten betalen. Daarom hadden ze bedacht dat hij maar machinist op het gemaal moest worden. Daar had hij alleen geen zin in, hij wilde molenaar blijven. Op 1 oktober 1950 werd hij benoemd tot molenaar op de ondermolen in Aarlanderveen.¹¹ Jaap Slingerland overleed op 28 februari 1990.

III.4.4 Versieringen

Eenvoudige, strak vormgegeven makelaar zonder fluitgaten, waarop een windvaan in de vorm van een nog onbekend figuur dat op een bazuin blaast.

⁸ <https://www.genealogieonline.nl/stamboom-kreukniet/I7140.php>

⁹ Enkelaar 1993, p. 192

¹⁰ De Molens van Zuid-Holland, 'wonen op een poldermolen', 1980 (Den Haag, Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland), 73.

¹¹ Erfgoedhuis Zuid-Holland, Molenverhaal Johan Slingerland (2020)

III.4.5 Het molenerf van de Sluismolen

III.4.5.1 Elementen op het molenerf

Een compleet beeld van de ontwikkeling van het molenerf van de Sluismolen is helaas niet te maken. De kadastrale minuut van 1811-1832 geeft geen bijgebouwen weer (zie afb. 40). De oudste afbeeldingen geven pas een eerste beeld van de inrichting van het erf. We spreken dan over de jaren dertig van de 20ste eeuw. Het molenerf van de Sluismolen was, evenals het erf van de Hoge Tiendwegse Molen, krap van opzet. Op het molenerf zijn dan ook geen opstallen waarneembaar (zie afb. 41). Zowel boven de voor- als achterwaterloop is een zwaar uitgevoerd houten waterloophek geplaatst. Het hek boven de voorwaterloop bestaat uit vijf vierkante, houten palen, waartegen drie smalle planken zijn geslagen (zie afb. 41, 43). Het hek boven de achterwaterloop bestaat uit tenminste 12 palen van dezelfde maatvoering als bij de voorwaterloop, beslagen met dezelfde smalle houten delen, doch op twee niveaus in plaats van drie (zie afb. 44). Het hek bij de achterwaterloop staat niet alleen boven de frontmuur/toog, maar schermt ook de steile kanten van het erf aan weerszijden af. Het molenerf is rondom afgeheind door middel van houten gecreosoteerde of geteerde ronde hekpaaltjes, waartussen waarschijnlijk schapengaas of een enkele prikkeldraad is gespannen. Dit is op de beschikbare historische afbeeldingen niet duidelijk waarneembaar. Rond de molen is een smal halfverhard grindpad aanwezig geweest. Het erf kende verder geen verhardingen (zie afb. 41, 42, 45).

[afb. 41](#) *Sluismolen gezien vanuit het noorden, 1931*

afb. 42 Sluismolen gezien vanuit het zuiden, vermoedelijk eind jaren '30 van de 20ste eeuw

afb. 43 Sluismolen met op de voorgrond de Hoge Boezem, vermoedelijk jaren '30 van de 20ste eeuw

[afb. 44](#) Sluismolen gezien vanuit het zuiden, vermoedelijk begin jaren '30 van de 20ste eeuw

[afb. 45](#) Het scheprad van de Sluismolen in vervallen staat, juni 1962

Ten noorden van de molen, op de (lage) boezemkade, is in de lengterichting van de voornoemde (lage) boezemkade een kleine schuur zichtbaar, zeer eenvoudig van opzet, gedekt met een zeer eenvoudig haast primitief rieten- of strodak, gebonden met wilgentenen. Deze wijze van bedekking is eveneens toegepast op de gevels (zie afb. 43). Dit schuurtje lijkt op een onbepaald moment vervangen te zijn door een nieuwe, grotere houten schuur. Deze schuur is eenvoudig, maar degelijk en solide van opzet, beslagen met geteerde gepotdekselde delen met een Hollands pannendak. De helling van het dak is steiler dan doorgaans gebruikelijk. Beide kopgevels zijn voorzien van een sierlijke makelaar (zie afb. 42, 44).

[*afb.46 Sluismolen gezien vanuit het westen, mei 1968*](#)

De historische foto's laten helaas niets los over de plaats van de moestuin en het gemak. Wel is er op twee afbeeldingen groen te zien op het

noordoostelijke talud van het molenerf. Afgeknotte stammetjes op een foto uit 1931 wijst op struikgewas of hakhout (zie afb. 41). Op een afbeelding uit de jaren '50 en 1968 is dit houtgewas weer fors gegroeid (zie afb. 46, 47).

[*afb. 47 Sluismolen gezien vanuit het oosten, vermoedelijk midden jaren '50 van de 20ste eeuw*](#)

Na het buiten bedrijf stellen van de molen in 1951 worden de hoge- en lage boezemkaden geslecht en vervallen zowel de hoge boezem als de lage boezem tot weiland. De molen komt hierdoor als het ware op het droge te staan. De elementen die op de lage boezemkaden gesitueerd waren (in ieder

geval de schuur) verdwijnen hierdoor. De door het droogvallen van de hoge boezem toegankelijk geworden delen van het molenerf worden afgeheind d.m.v. geteerde houten hekpaaltjes met daartussen gespannen (prikkel)draad (afb. 48). De molen wordt in 1970 gedeeltelijk onttakeld en verkeert dan al in zeer slechte staat van onderhoud. In 1979 brandt de molen door nog onbekende oorzaak volledig af. Na verwijdering van de restanten blijft het erf met de fundering verwaarloosd achter.

In 2008 is SIMAV gestart met de volledige restauratie van de fundering. Op de herstelde fundering zijn de veldmuren opnieuw opgemetseld en zijn de originele wateras en het sintelstuk reeds aangebracht. De veldmuren zijn afgedekt met een plat piramidevormig dak. De SIMAV streeft ernaar de Sluismolen te zijner tijd volledig te herbouwen. Het molenerf is bij de restauratie weer in contour teruggebracht naar de oorspronkelijke verhouding. De hoge boezemkaden en lage boezemkaden zijn tijdens deze werkzaamheden niet teruggebracht. Het molenerf ligt daarom nog steeds als een eiland in de polder. Onder de ophooglagen uit 2008 is wellicht nog archeologisch materiaal aanwezig. Reconstructie van het molenerf zoals deze zich manifesteert tussen medio 1930 en 1951 is vanwege het ontbreken van de hoge- en lage boezemkaden slechts gedeeltelijk mogelijk.

afb. 48 Sluismolen op de voorgrond met daarachter de Hoge Tiendwegse Molen en de Oude Wetering Molen , vermoedelijk midden jaren '50 van de 20ste eeuw

III.4.5.2 Bijzonderheden/aandachtspunten

Het molenerf van de Sluismolen is enigszins vergelijkbaar met het erf van de Hoge Tiendwegse Molen. Het molenerf zelf kent te weinig ruimte voor elementen als een schuur of moestuin, waardoor er een apart gedeelte van de naastgelegen lage boezemkaden bij het erf zijn betrokken. Het bijkomende voordeel is dat de hierop staande schuur duidelijk lager staat dan het molenerf, waardoor de wind belemmerende factor van dit gebouw sterk afneemt. Op de beschikbare historische afbeeldingen zijn helaas geen andere elementen waar te nemen. Omdat de moestuin niet op de boezemkaden is aangetroffen, is er geen andere plaats voor een tuin mogelijk dan op de lage boezemkade. Vermoedelijk zijn het gemak en de moestuin dan ook nabij de schuur op de voorgenoemde kade gesitueerd geweest. Nader onderzoek zal uit moeten wijzen of er daadwerkelijk een tuin aanwezig is geweest en op welke plaats deze gesitueerd was.

afb. 49 Sluismolen in het midden met links van de molen de schuur met de nok evenwijdig aan de kade en tussen de molen en de schuur nog een kleiner bouwwerk met de nok haaks op de kade, maart 1950.

III.4.5.3 Catalogus

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AFSCHEIDINGEN			
Zone 1			
Grenspalen	NVT		
Afscheidingen		Het molenerf is rondom afgeheind door middel van houten gecreosoteerde of geteerde ronde hekpaaltjes, waartussen waarschijnlijk schapengaas of een enkele prikkeldraad is gespannen. Dit is op de beschikbare historische afbeeldingen niet duidelijk waarneembaar. Zie afbeeldingen 2 en 8.	
Zone 2			
Afzet- en veiligheidshekken	NVT		
Waterloophekken		Zowel boven de voor- als achterwaterloop is een zwaar uitgevoerd houten waterloophek geplaatst. Het hek boven de voorwaterloop bestaat uit vijf vierkante, houten palen, waartegen drie smalle planken zijn geslagen. Het hek boven de achterwaterloop bestaat uit tenminste twaalf palen van dezelfde maatvoering als bij de voorwaterloop, beslagen met dezelfde smalle houten delen, doch op drie niveaus in plaats van twee. Het hek bij de achterwaterloop staat niet alleen boven de frontmuur/toog, maar schermt ook de steile kanten van het erf aan weerszijden af. Alle hekken zijn geteerd. Zie afb. 41 t/m 44.	
Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering

ERFBEBOUWING			
Molenaarswoning	NVT	De molen bezat een inpandige molenaarswoning, getuige de ramen in de ondertoren en de andere opstallen die samenhangen met bewoning.	
Zomerhuis	NVT		
Schuur	Niet (meer) aanwezig.	Ten noorden van de molen, op de (lage) boezemkade, is een schuurtje waarneembaar. Het schuurtje is eenvoudig, maar degelijk en solide van opzet, beslagen met geteerde gepotdekselde delen met een Hollands pannendak. De helling van het dak is steiler dan doorgaans gebruikelijk. Beide kopgevels zijn voorzien van een sierlijke makelaar. Zie afbeelding 42. Daarnaast is er in de lengterichting van de voornoemde (lage) boezemkade een kleinere schuur zichtbaar, zeer eenvoudig van opzet, gedekt met een zeer eenvoudig haast primitief rieten- of strodak, gebonden met wilgentenen. Deze wijze van bedekking is eveneens toegepast op de gevels. Zie afbeeldingen 41 en 43.	
Bakhuis	NVT		
Stookhok	NVT		
Gemak	NVT		
Dierenverblijven	NVT		
Hooiberg	NVT		
Roedenloods	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
PADEN EN VERHARDINGEN			
Verhardingen rond de molen		Op de historische afbeeldingen is een smal halfverhard grindpad rond de molen waarneembaar (circa 1,5 meter breed). Zie afb. 8.	
Paden op het erf	NVT		
Paden over kaden		Op historische afbeeldingen is een onverhard pad over de kade zichtbaar.	
Paden door de polders	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ELEMENTEN / BEWONING			
Boenstoep	NVT		
Waterput of –pomp	NVT		
Waslijn	NVT		
Speel- en Industriemolens	NVT		
Spinnetjes of spintjes	NVT		
Visserij elementen	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering

GROENE EN LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN			
Riet- en hooilandjes		Op een aantal historische afbeeldingen is er sprake van rietbouw in de Hoge Boezem. Zie hiervoor de afbeeldingen 3 en 7 in het onderzoeksverslag van de Hoge Tiendwegse Molen.	
Natuurlijke oevers		Het molenerf lijkt, voor zover waarneembaar, voorzien van natuurlijke oevers. In de 19 ^{de} eeuw was er sprake van 'steenglooingen' langs de hoge boezemkaden. Zie pagina 2 'Informatie lokale historische vereniging en/of musea'.	
Boomgaard / fruitbomen	NVT		
Moestuin / kleinfruit	NVT		
Lijnvormige beplanting	NVT		
Knotbomen/hakhout	NVT		
Siertuin	NVT		
Zichtlijnen		De Sluismolen was de peilmolen van de hoge boezem van Streefkerk. Het is niet bekend op welke manier de seinen werden gegeven.	

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
WEZENSVREEMDE ELEMENTEN			
Elektriciteitskastje	NVT		
Putdeksel	NVT		
Bovengrondse gastank	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AANDACHTSPUNTEN			
Kleurgebruik		Alle rond de molen aanwezige bijgebouwen, hekken en overige elementen zijn zeer sober van uitvoering en geteerd.	
Streekeigenheid		Alle rond de molen aanwezige elementen zijn conform het in de streek gebruikelijke, d.w.z. sober en doelmatig.	
Roerend erfgoed	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
NEVENACTIVITEITEN			
Gebruik van tuinland	NVT		
Vissen	NVT		
Riet snijden	NVT		
Daglonerswerk	NVT		
Extra werk waterschap	NVT		
Tuinder	NVT		
Turf steken	NVT		
Klompen maken	NVT		
Mollen vangen	NVT		

III.5 Oude Weteringmolen

III.5.1 Zakelijke gegevens

Naam object: Oude Weteringmolen
Adres object: Beneden Tiendweg 10
2959 LA Streefkerk

Gemeente: Molenlanden

Coördinaten: 110164 – 433754

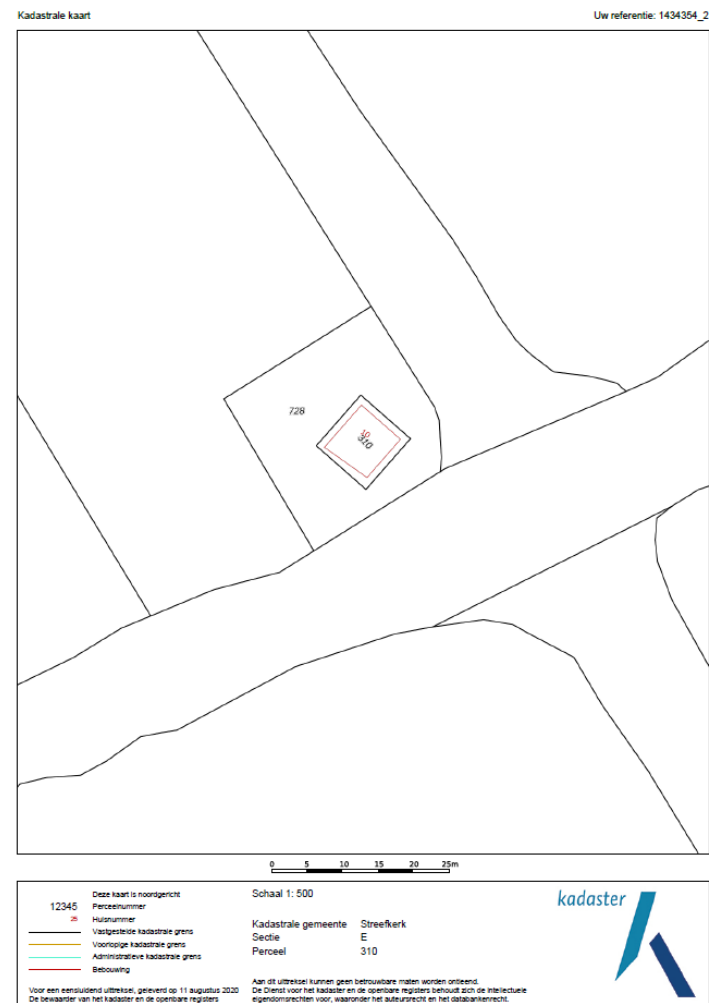
Kadastrale gegevens: gemeente Streefkerk
Sectie: E
Perceel: 310

Rijksmonument: monumentnummer: 34925
Naam object: Oude Weteringmolen
Status: beschermd
Aanwijzingsbesluit: inschrijving register: 7 mei 1968

Redengevende Omschr: "Oude Weteringmolen", wipwatermolen, in 1751 reeds aanwezig. Meest westelijke der drie ondermolens, deel uitmakend van een groep van vijf molens, die de polder Streefkerk bemaalden. Mooie makelaar en borstnaald, in de laatste het jaartal 1858

Beschermd gezicht: N.V.T.

Molenaar(s): Cees Noorlander

afb. 50 Recente kadastrale kaart van het erf van de Oude Weteringmolen

III.5.2 De oprichting van de molen

Het is vooralsnog niet bekend in welk jaar de huidige Oude Weteringmolen is gebouwd. Wel is er vanaf 1664 sprake van bemaling op deze plaats, zodat de molen in ieder geval een voorganger heeft gekend. Het archief van de polder Streefkerk en Kortenbroek is nog niet online toegankelijk, zodat dit niet kon worden geraadpleegd.

Door de eeuwen heen hebben verschillende herstelwerkzaamheden plaatsgevonden die zijn geregistreerd. In 1759 werden nieuwe wielbakken gemetseld en in 1783 werd de voorwaterloop en een gedeelte van de krimpmuur vernieuwd. De metselwerkzaamheden werden in beide gevallen uitgevoerd door metselaar Cornelis Noordegraaf.

Om de lage boezem hoger op te kunnen malen, werden molen en molenwerf verhoogd met 50 duim, het scheprad werd 13 duim gelicht. Tegelijkertijd werd er een muurplaat vernieuwd.

Nadat de molens van de polder Streefkerk buiten bedrijf werden gesteld in 1951, trad verval in. Zo ook bij de Oude Weteringmolen. Om de molen weer in conditie te krijgen, was dan ook een ingrijpende restauratie nodig. Deze werd in 1975 aangevangen en in 1976 afgerond (roeden met hekwerk en borden, beplanking van het bovenhuis en kap, complete staart, penbalk, vangstukken, de schoepen van het scheprad, het rietdak van de ondertoren en het metselwerk van de waterlopen en de veldmuren).

In 1989 werd de voegburrie vervangen (voegburriebalken, kalven en steenburrie). In 2010 werden de waterlopen hersteld. De toog boven de achterwaterloop werd geheel vervangen en de molenwerf opgehoogd.

III.5.3 De molenaars

Abraham Alblas

genoemd in 1791 en 1809

Dirk Groenendijk

voor 1818 – 29 september 1820

Leendert Groenendijk

29 september 1820 – na 1827

Broer van voorganger Dirk Groenendijk

Arie Burggraaf

voor 1846 – na 1847

Willem Noorlander

1848 – 1870

Willem Noorlander werd geboren in 1813 als zoon van Aalbert Noorlander (1794-1856). Deze was watermolenaar op de Westmolen te Bergambacht van 1817 tot zijn overlijden in 1856 en stamvader van vele molenaars. Willem was watermolenaar op de Oude Weteringmolen van 1848 tot 1870. Hij overleed in 1886.

Cornelis Noorlander (Cornelis I)

1870 – 1911

Cornelis Noorlander was eveneens een zoon van Aalbert Noorlander (zie boven) en werd geboren op 27 april 1839. Hij nam – nadat zijn broer Willem als molenaar van de Oude Weteringmolen was gestopt – zijn werk over vanaf 1870 tot 1911.

Willem Noorlander

1 september 1911 – 1 juli 1916

Willem Noorlander werd op 24 juni 1874 te Streefkerk geboren als zoon van Cornelis Noorlander en Cornelia van der Graaf. Hij was watermolenaar op de Oude Weteringmolen van 1 september 1911 tot 1 juli 1916. Hij werd op de

molen opgevolgd door zijn broer Cornelis. Willem overleed omstreeks 1951 in Streefkerk.

Cornelis Noorlander (Cornelis II)

1 juli 1916 – 7 oktober 1939

Cornelis Noorlander werd geboren te Streefkerk op 2 juli 1869 als zoon van Cornelis Noorlander en Cornelia van der Graaf. Hij huwde te Streefkerk met Cornelia Kortland op 12 februari 1891. Hij was van 1 juli 1916 tot zijn dood op 7 oktober 1939 hij watermolenaar op de Oude Weteringmolen. Daarvoor was hij molenaar op de Sluismolen (zie III.4.3).

Adriaan van Houwelingen

20 november 1939 – 1951

Lammert van Wijk

1951 - 1952

Cornelis (Cees) Noorlander (Cornelis V)

1976 – heden

Cornelis Noorlander werd geboren op 15 december 1949 als zoon van Cornelis (Cor) Noorlander (Cornelis IV) die molenaar was op Kortlandse molen in Alblasserdam. Hij is vanaf 1976 tot heden vrijwillig molenaar op de Oude Weteringmolen.

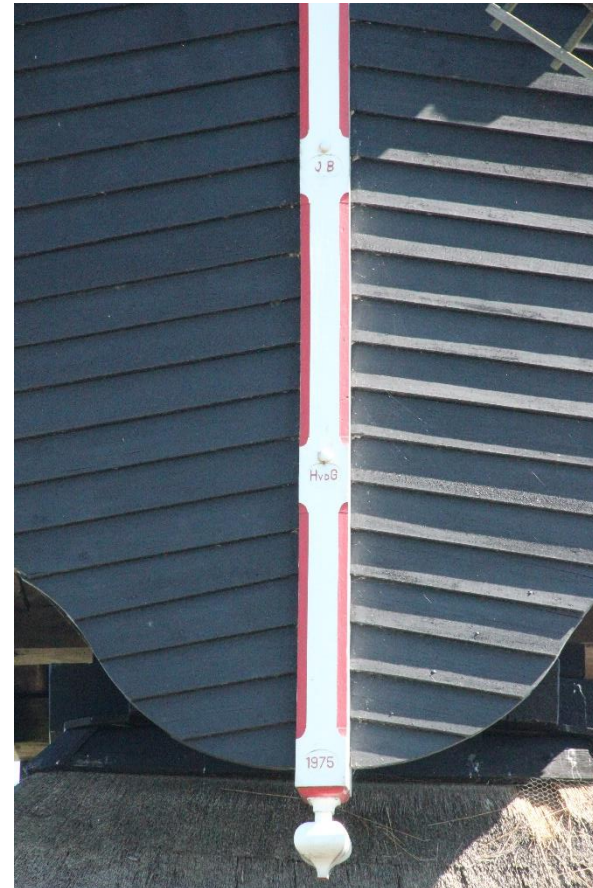
afb. 51 Cornelis Noorlander (Cornelis I) (molenaar van 1870 tot 1911) en zijn vrouw voor de Weteringmolen, ca. 1890

afb. 52 Cornelis Noorlander (Cornelis I) (molenaar van 1870 tot 1911) met vrouw en onbekende jongen, ca. 1910

III.5.4 Versieringen en jaartallen

Op de borstnaald treffen we van boven naar beneden de initialen JB en HvdG en het jaartal 1975 aan (in dat jaar startte de laatste ingrijpende restauratie) (zie afb. 53).

afb. 53 De borstnaald

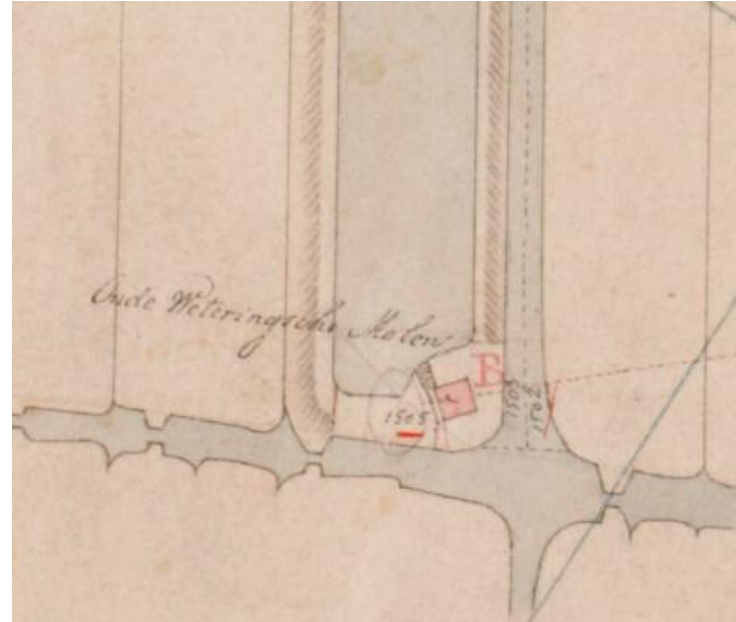
afb. 54 Makelaar met windvaan

De makelaar is voorzien van fluitgaten in de vorm van een bazuin blazende figuur (zie afb. 54).

III.5.5 Het molenerf van de Oude Weteringmolen

III.5.5.1 Elementen op het molenerf

Op de kadastrale minuut van de gemeente Streefkerk, Sectie A, blad 1, van 1811-1832, is het molenerf van de Oude Weteringmolen weergegeven (zie afb. 55). Behalve de molen zijn er geen opstellen op het erf zelf ingetekend. Ook op de aansluitende kaden langs de lage boezen bevinden zich geen gebouwen. De kaden zijn in het begin van de 19de eeuw in gebruik als kade – hooiland.

afb. 55 Kadastrale minuut gemeente Streefkerk, Sectie A, blad 1, detail, 1811-1832, met het erf van de Oude Weteringmolen

De vroegst gedateerde afbeelding dateert uit circa 1890 (zie afb. 56). Deze vroege en ook latere afbeeldingen geven een goed beeld van het molenerf en de directe omgeving. Alle vroege afbeeldingen zijn genomen vanaf het weiland ten zuiden van de Oude Wetering richting het noorden.

Op alle vroege afbeeldingen is de gemetselde frontmuur van de achterwaterloop te zien met rechts daarvan een basaltstenen wang. Op een foto van omstreeks 1890 heeft de frontmuur een rechte bovenzijde. Het aan de frontmuur bevestigde achterwaterloophek bestaat uit vijf tegen de frontmuur geklemde vierkante houten palen waartegen op twee niveaus middelbrede houten delen zijn gespijkerd. Het achterwaterloophek wordt voortgezet ter plekke van de basaltstenen wang. Twee vierkante houten

palen zijn tegen de wang geklemd en voorzien van drie middelbrede planken. Het gehele hekwerk is geteerd (zie afb. 56).

Op latere afbeeldingen zien we dat de bovenzijde van de frontmuur ter weerszijden is afgeschuind. Het hek dat aansluit op het waterloophek staat onder een hoek en loopt parallel aan de afgeschuinde rechter bovenzijde van de frontmuur (zie afb. 51 en 52).

Het molenerf op de foto van omstreeks 1890 is voorzien van gras (zie afb. 56). Vanwege de hoek waaronder de foto is genomen, valt niets te zien van eventuele verhardingen op het erf. Op het gras ligt witgoed te bleken. De oeverkant van het erf lijkt te zijn voorzien van een lage houten beschoeiing. Aan deze aan het water grenzende deel van het molenerf zijn geen afscheidingen geplaatst.

Oostelijk van de molen staat – halverwege de glooiing van het erf richting waterkant – een eenvoudig houten gemak. De deur bevindt zich aan de zuidzijde en staat op het moment dat de foto is genomen open. Voor het gemak langs richting waterkant bevond zich – afgaande op de eenvoudige houten leuning die evenwijdig aan het talud verloopt – een trap. Mogelijk leidde deze naar een boven het water gelegen boenstoep, al is deze op de foto niet te zien. In de huidige situatie bevindt zich op deze plek nog steeds een trap.

Tegen de oostelijke muur van de ondertoren van de molen is een deel van een kleine aanbouw te zien. Dit is een bakhuis of bakoven. Dit was vóór 1879 al aanwezig, maar ontbreekt in de huidige situatie. Wel zijn er nog sporen in het metselwerk van de muur te zien die aangeven dat er ooit een aanbouw is geweest (zie afb. 66). Het bakhuis of bakoven deelde de schoorsteen van de haard die zich in het interieur van de molen tegen deze wand bevond en bevindt. Het bakhuis of bakoven is op rechthoekige plattegrond opgetrokken in baksteen en staat onder een lessenaar dak. De dakbedekking is op de foto niet te zien.

Tussen het gemak en het bakhuis/bakoven zien we de rietkragen die in de lage boezem aanwezig waren. In de achtergrond zien we de twee bovenmolens van het afwateringssysteem van de polder, de Hoge Tiendwegse Molen en de Sluismolen. Rond 1890 was er van verdere begroeiing op het deel van het erf dat in het zicht is geen sprake.

afb. 56 De Oude Weteringmolen gezien vanuit het zuiden, circa 1890

afb. 57 Oude Weteringmolen, circa 1910

Op een foto die vermoedelijk is te dateren in het eerste decennium van de 20ste eeuw (zie afb. 57) is naast het oostelijke ook het westelijke deel van het molenerf te zien. Aan de oostelijke zijde zien we dat er op regelmatige afstand van elkaar palen in de grond zijn geslagen. Zeer waarschijnlijk was er tussen de palen draad gespannen. Op een afbeelding uit de jaren '40 van de 20ste eeuw is dit te zien (zie afb. 58). Tevens zien we op deze afbeelding de punt van een schouw die oostelijk van het erf ligt afgemeerd.

Op het westelijk deel van het erf zien we – op enige afstand van de molen – een eenvoudige schuur. Voor zover waarneembaar is de schuur een 1-laags op rechthoekige plattegrond opgetrokken bouwwerk onder een met riet gedekt zadeldak met de nok evenwijdig aan de Oude Wetering. De zuidelijke gevel is voorzien van een 2-ruits venster en mogelijk voorzien van een rietbedekking / rieten mat. Naar alle waarschijnlijkheid is de schuur opgebouwd door stel- en regelwerk waartegen houten planken zijn

gepotdekseld. Een dergelijke combinatie een gepotdekselde zuidgevel met een rieten bedekking zijn we ook tegengekomen op foto's van het erf van de Achtkante molen.

Voor de zuidgevel staat een eenvoudig houten constructie onder zadeldak met de nok haaks op de gevel van de schuur. Waarschijnlijk is hier sprake van een dierenverblijfje. Eveneens lijkt er voor de schuur en evenwijdig aan de zuidgevel een omgekeerde schouw op de kant te liggen. Tussen de schuur en de molen bevindt zich de moestuin. Deze is aan de noord en oostzijde voorzien van een omheining waartegen rieten matten zijn bevestigd. Ditzelfde hebben we ook op oude afbeeldingen van de Achtkante molen aangetroffen.

Op een afbeelding die vermoedelijk stamt uit de jaren '40 van de 20ste eeuw is te zien dat de moestuin nog steeds op dezelfde plek ligt (zie afb. 58). De tuin is waarschijnlijk aan alle kanten – behalve de zuidelijke kant – voorzien van een eenvoudige omheining van houten palen waartussen draad is gespannen. Tevens zien we een viertal boompjes dat op dit deel van het erf is geplant.

Er bevinden zich nog steeds rietkragen in de lage boezem. Overigens zien we dat het klompenhok zich nu aan de zuidzijde van de molen bevindt. Dit is dus vóór de jaren '40 van de zuidelijke (traditionele) kant naar de noordelijke verplaatst.

afb. 58 Oude Weteringmolen, vermoedelijk jaren '40 van de 20ste eeuw

Afbeeldingen uit de periode nadat de molens waren stilgezet, laten zien dat de begroeiing van het erf toenam (afb. 59, 60, 61). We zien dat het gemak dat eerst oostelijk van de molen stond, in 1968 westelijk van de molen is geplaatst boven de Oude Wetering (zie afb. 60). In 1968 werd ook een foto genomen vanuit het noorden (zie afb. 61). Op die afbeelding zien we dat het erf aan de noordzijde was voorzien van een houten hek bestaande uit houten staanders waartegen vier middelbrede delen zijn gespijkerd. Het erf is aan de westelijke zijde in die tijd voorzien van een eenvoudige heining van houten palen waartussen draad is gespannen.

afb. 59 Oude Weteringmolen, mei 1968

afb. 60 Oude Weteringmolen gezien vanuit het zuidwesten. Op de voorgrond een steiger waarop het gemak is geplaatst.

afb. 61 Oude Weteringmolen gezien vanaf het noorden, mei 1968, met op de achtergrond de Broekmolen

III.5.5.2 Bijzonderheden/aandachtspunten

De elementen die verband houden met de bewoning in en rond de molen bevonden zich voor zover valt na te gaan vooral op het westelijke deel van het molenerf. Dit deel van het molenerf vormt – vanwege de watergang die is gegraven om de molen in circuit te kunnen laten malen – geen integraal onderdeel meer van het erf. Hier waren op enig moment een schuur, een dierenverblijf en moestuin gesitueerd. Het gemak dat aanvankelijk aan de oostelijke zijde van de molen was geplaatst, is op enig moment naar een andere plek verhuisd. Op afbeeldingen van 1968 is te zien dat het op een steiger boven de Oude Wetering is geplaatst.

III.5.5.3 Catalogus

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AFSCHEIDINGEN			
Zone 1			
Grenspalen	NVT		
Afscheidingen	Niet (meer) aanwezig	Op de beschikbare historische afbeeldingen lijken aanvankelijk geen hekken rond het erf aanwezig te zijn geweest. Afbeeldingen uit de tijd dat de molen nog in bedrijf was, zijn allen vanuit het zuiden genomen. Ook komt niet het volledige erf in beeld. De kans is reëel dat er op de kaden hekken aanwezig zijn geweest. Ze zijn op de vroegste afbeeldingen helaas niet waarneembaar. In de huidige situatie is rondom de molen een hek aanwezig van donkergrijze staanders met afgeschuinde bovenkanten waartegen twee planken zijn bevestigd. De toegangshekjes zijn wit geschilderd (zie afb. 62 t/m 65).	De afwezigheid van hekwerk op het erf lijkt karakteristiek voor de Oude Weteringmolen. Mogelijk was er vanouds aan de noordelijke zijde oorspronkelijk wel een hek aanwezig. Een dergelijk hek is in ieder geval in 1968 aanwezig en stond er gezien de conditie al enige tijd (zie afb. 61). Het aangebrachte hekwerk beantwoordt niet aan de historische situatie en wordt dan ook laag gewaardeerd, maar de aanwezigheid kan wenselijk zijn vanuit veiligheidsoverwegingen. Wel merken we op dat dit type hek ook bij de andere molens van de SIMAV in Streefkerk (en wellicht ook elders) zijn toegepast. Een dergelijke standaardisering doet geen recht aan het historische beeld van de molennerven.

Zone 2			
Afzet- en veiligheidsherken		Aan de zuidoost- en oostzijde van het molenerf zijn aan het begin van de 20 ^{ste} eeuw ronde paaltjes zichtbaar waartussen draad is getrokken. Iets dergelijk zien we ook aan de westelijke kant van het erf in 1968 (zie afb. 58, 60 en 61).	
Waterloopheken		Op de beschikbare historische afbeeldingen is boven de achterwaterloop een eenvoudig waterloophek waarneembaar, bestaande uit vijf tegen de frontmuur geklemde vierkante houten palen, waartegen op twee niveaus middelbrede houten delen zijn gespijkerd. Het hekwerk loopt iets door in oostelijke richting, aanvankelijk (eind 19de eeuw) horizontaal en even later evenwijdig aan de hellingshoek van de met basaltstenen gemetselde wang van de frontmuur. Het gehele hekwerk is geteerd (zie afb. 51, 52, 56). Het waterloophek van de voorwaterloop is op historische afbeeldingen niet in beeld.	Het huidige waterloophek boven de achterwaterloop wijkt af van het oorspronkelijke beeld van ca. 1890 en de periode daarna, zowel in vorm als kleur (zie afb. 64, 65).

afb. 62 Oude Weteringmolen gezien vanuit het noordwesten

afb. 63 Oude Weteringmolen, hekwerk

afb. 64 Oude Weteringmolen, hekwerk en waterloophek

afb. 65 Oude Weteringmolen, waterloophek

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ERFBEBOUWING			
Molenaarswoning	NVT	De woning was in de molen gevestigd.	
Zomerhuis	NVT		
Schuur	Niet (meer) aanwezig	Ten westen van de molen, op de boezemkade, heeft een eenvoudige houten schuur gestaan. Deze schuur kent een rechthoekig grondplan. De oostelijke kopgevel is bekleed met gepotdekselde houten delen met koolteer, terwijl de zuidgevel bekleed lijkt met rieten matten. In deze zijgevel is ook een 2-ruits venster aangebracht. De kap is gedekt met riet. De schuur is in ieder geval vanaf het eerste decennium van de 20 ^{ste} aanwezig (zie afb. 57).	
Bakhuis	Niet (meer) aanwezig	Het bakhuis was in ieder geval eind 19 ^{de} eeuw tegen oostelijke gevel van de ondertoren gebouwd en deelde de schoorsteen met de haard die in het interieur tegen deze wand is gezet (zie afb. 56). In het metselwerk zijn nog sporen van het voorheen aangebouwde bakhuis te zien (zie afb. 66). Het was op rechthoekige grondslag opgetrokken in baksteen en stond onder een lessenaar dak.	Indien afbeeldingen worden gevonden die het bakhuis / de bakoven meer in detail in beeld brengt, valt te overwegen het element te reconstrueren.
Stookhok	NVT		
Gemak	Niet (meer) aanwezig	Aan het einde van de 19 ^{de} eeuw bevond zich een eenvoudig houten gemak op het talud van de oostelijke boezemkade, direct ten noordoosten van de molen (zie afb. 56). Het gemak is op enig moment verplaatst. In 1968 staat er een eenvoudig houten gemak op een steiger boven de Oude Wetering (zie afb. 60).	
Dierenverblijven	Niet (meer) aanwezig	In het eerste decennium van de 20 ^{ste} eeuw bevond zich een eenvoudig houten dierenverblijf ten zuiden van de schuur (zie	

		afb. 57). Het is niet bekend voor welk dier dit onderkomen bestemd was.	
Hooiberg	NVT		
Roedenloods	NVT	Hoewel historische bronnen melding maken van een roedenloods binnen dit molencomplex, zijn hier nog geen tastbare sporen van gevonden.	

afb. 66 Oude Weteringmolen, oostelijke muur met sporen van het bakhuis/bakoven

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
PADEN EN VERHARDINGEN			
Verhardingen rond de molen		Er zijn op de beschikbare historische afbeeldingen geen paden en verhardingen rond de molen te zien. In de huidige situatie bevindt zich een grindbed rond de molen met uitzondering van de westelijke zijde (sprenkelstraat). Voor de toegang van het klompenhok zijn gewassen grindtegels gelegd (zie afb. 67, 68).	De gewassen grindtegels zijn niet passend voor het erf en dienen verwijderd te worden.
Paden op het erf		Van de toegang van het terrein tot het hek rond de molen, ligt een klinkerpad (zie afb. 69). Aan de oostelijke zijde is door middel van het inlaten van betontegels een trap naar het water gecreëerd (afb. 70).	
Paden over kaden		Zeer waarschijnlijk was er op de boezemkade een onverhard pad aanwezig. Er zijn helaas nog geen bronnen of afbeeldingen die deze veronderstelling bevestigen.	
Paden door de polders		Er zijn geen paden door de polder aanwezig.	

afb. 67 Oude Weteringmolen, grindpad rond de molen naast het klompenhok

afb. 68 Oude Weteringmolen, het erf ten westen van het klompenhok is voorzien van gewassen grindtegels

afb. 69 Oude Weteringmolen, het bakstenen toepad aan de noordzijde van het erf

afb. 70 Oude Weteringmolen, in het talud aan de oostzijde zijn traptreden in het talud ingelaten die leiden naar een kleine vlonder.

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ELEMENTEN / BEWONING			
Boenstoep	Niet (meer) aanwezig	Op afbeelding 58 lijkt iets ten westen van de frontmuur van de achterwaterloop een eenvoudig, vrijwel gelijk met het polderpeil gelegen, boenstoepje aanwezig te zijn.	
Waterput of –pomp	NVT	Er is op de beschikbare historische afbeeldingen geen waterput- of pomp waargenomen. Het water voor consumptie werd aanvankelijk gehaald uit het even verderop gelegen wiel. Later was er bij de Hoge Tiendwegmolen een kraan waar water werd getapt.	
Waslijn	Niet (meer) aanwezig	Ten noordoosten van de schuur bevond zich een T-droogpaal met daarop een lat waarover de was wordt gehangen. Het andere eind van de lat rust op een klos aan de kopgevel van de schuur (zie afb. 57).	
Speel- en Industriemolens	NVT	Er is op de beschikbare historische afbeeldingen geen speelmolen waargenomen.	
Spinnetjes of spintjes	NVT	Er is op de beschikbare historische afbeeldingen geen spinnetje waargenomen.	
Visserij elementen	NVT	Hoewel visserij zeer aannemelijk is, is er op de beschikbare historische afbeeldingen geen visgerei aangetroffen.	

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
GROENE EN LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN			
Riet- en hooilandjes	Niet (meer) aanwezig	In de lage boezem waren rietkragen aanwezig tot het moment dat de molens werden stilgezet en de boezemgronden werden omgezet in agrarisch land (zie afb. 57, 59).	
Natuurlijke oevers			
Boomgaard / fruitbomen	NVT		
Moestuin / kleinfruit	Aanwezig	De historische moestuin bevond zich ten westen van de molen (zie afb. 57, 58). Tegenwoordig ligt de moestuin ten noorden van de molen ter weerszijden van het toegangspad (zie afb. 71, 72).	
Lijnvormige beplanting	NVT		
Knotbomen/hakhout	NVT		
Siertuin	NVT		
Zichtlijnen		De Sluismolen was de peilmolen van de hoge boezem van Streefkerk. Het is niet bekend op welke manier de seinen werden gegeven.	

afb. 71 Oude Weteringmolen, moestuin ten westen van het toepad

afb. 72 Oude Weteringmolen, moestuin ten oosten van het toepad

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
WEZENSVREEMDE ELEMENTEN			
Elektriciteitskastje	NVT		
Putdeksel	NVT		
Bovengrondse gastank	NVT		
Bliksemafleider	Aanwezig	De bliksemafleider is in de grond ingelaten en herkenbaar aan de afdekplaten rondom de molen.	

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AANDACHTSPUNTEN			
Kleurgebruik			
Streekeigenheid		Alle rond de molen aanwezige elementen zijn conform het in de streek gebruikelijke, d.w.z. sober en doelmatig.	
Roerend erfgoed	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
NEVENACTIVITEITEN			
Gebruik van tuinland	NVT		
Vissen	NVT		
Riet snijden	Mogelijk		
Daglonerswerk	NVT		
Extra werk waterschap	NVT		
Tuinder	NVT		
Turf steken	NVT		
Klompen maken	NVT		
Mollen vangen	NVT		

afb. 73 Recente kadastrale kaart van het erf van de Kleine Molen

III.6.2 De oprichting van de molen

Het is vooralsnog niet bekend in welk jaar de huidige Kleine Molen is gebouwd. Wel is er vanaf 1664 sprake van bemaling op deze plaats, zodat de molen in ieder geval een voorganger heeft gekend. In de redengevende omschrijving van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed wordt gesteld dat de molen in ieder geval in 1751 aanwezig is.

Rond 1786 werd een nieuwe stenen wielbak gemaakt voor de molen. Bijna een eeuw later liep de molen brandschade op. In 1855 werd deze schade waarschijnlijk hersteld. De molen kreeg toen een nieuwe steenburrie, vier nieuwe klossen om de koker en een nieuw storm- en trapbint. In 1935 werd de molen voorzien van een hergebruikte roede die door molenmaker Gebr. Van Beek uit Nieuwe Wetering was voorzien van het Dekker systeem.

Nadat de bemaling van de polder in 1951 was overgenomen door een elektrisch gemaal, werd de Kleine Molen verhuurd als weekendverblijf. Vanaf die tijd werd er geen onderhoud gepleegd en ging de toestand achteruit.

Toen de vijf molens in Streefkerk met sloop werden bedreigd, is ten behoeve van het behoud de Stichting Instandhouding Molens Alblasserwaard Vijfherenlanden (SIMAV) in 1957 opgericht. De stichting kocht de vijf molens voor een symbolisch bedrag aan.

De Kleine Molen werd in 1977 ingrijpend gerestaureerd en feestelijk in gebruik gesteld op 25 september 1978. De molen was maalvaardig, maar maalde in circuit.

In 2010 werden de waterlopen grondig hersteld en verschillende door bonte knaagkever aangetaste balken van het bovenhuis behandeld.

III.6.3 De molenaars

Adriaan Boer
genoemd in 1809

Jan Meywaart
genoemd in 1818

Willem Kwakernaak
24 september 1819 - ?

C.T. van Wijk
voor 1939 – 1944

Willem van Wijk
1944 – 1952

P. van Rikxoort
1978 - 1992

A. de Vries
1992 - ?

Jan Willem Slingerland
? – ?

Willem Slingerland werd geboren in 1931. Hij was bewoner en molenaar van de Broekmolen. Daarna werd hij molenaar op Kleine Molen. Hij overleed op 17 juni 2019.

Cees van der Wal
? – heden

Cees van der Wal is geboren in 1985. Hij was molenmaker tot 2012 en molenaar op Kinderdijk. Hij volgde de Fotovakschool in Rotterdam en is vanaf 2009 als freelance fotograaf actief. Hij is molenaar/huurder van de Kleine Molen.

III.6.4 Versieringen en jaartallen

Op de hardstenen sluitsteen van de boog van de frontmuur van de achterwaterloop is het jaartal 1776 in hoog reliëf uitgespaard (zie afb. 74).

afb. 74 De hardstenen sluitsteen van de boog van de frontmuur met jaartal 1776

Het bovenhuis van de wipmolen is voorzien van een makelaar waarop een windvaan in de vorm van een haan (zie afb. 75).

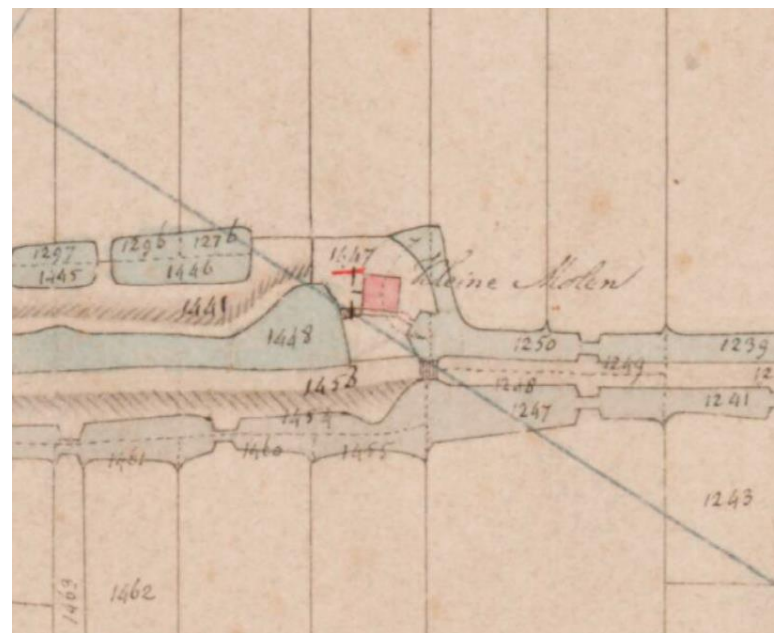

afb. 75 De makelaar met een haantje als windvaan

III.6.5 Het molenerf van de Oude Weteringmolen

III.6.5.1 Elementen op het molenerf

Op de kadastrale minuut, gemeente Streefkerk, Sectie A, 1ste blad, van 1811-1832 staat het molenerf van de Kleine Molen weergegeven (zie afb. 76). Het erf ligt ten noorden van de Tiendweg en behalve de molen zijn er geen opstallen ingetekend. In de oorspronkelijke aanwijzende tafel staat als omschrijving bij het perceel: molen en erf. We kunnen er derhalve gevoeglijk van uitgaan dat er begin 19de eeuw geen schuur op het erf aanwezig was. Het grondgebruik van de Tiendweg was bosch hakhout en de westelijk van het molenerf gelegen kade had mede de functie van hooiland.

afb. 76 Kadastrale minuut, gemeente Streefkerk, Sectie A, blad 1, detail, 1811-1832, met het erf van de Kleine Molen

afb. 77 Johan Hendrik Doeleman, Polderlandschap met de Kleine Molen bij Streefkerk, olieverf op paneel, 21,8 x 32,8 cm, gesigneerd linksonder, niet gedateerd. Het doek is verkocht door Simonis & Buunk, huidige verblijfplaats onbekend.

De vroegste afbeeldingen van de Kleine Molen die we hebben kunnen vinden, zijn twee schilderijen van de hand van Johan Hendrik Doeleman (1848-1913). De werken zijn gesigneerd, maar niet gedateerd. Het werkzame leven van Johan Hendrik Doeleman viel in de periode 1863 en 1913 en beide doeken moeten derhalve binnen voornoemde tijdspanne zijn ontstaan.

Een van de schilderijen geeft zicht op de molen vanuit het westen met links op de achtergrond het dorp Streefkerk (zie afb 77). Dit is – tot op heden – de enige afbeelding van de molen waarop de oorspronkelijke schuur vanaf deze kant is weergegeven. Het betreft een op rechthoekige plattegrond opgetrokken 1-laags houten schuur onder zadeldak met de nok evenwijdig aan de Tiendweg. De kap is met riet gedekt. De molen en schuur liggen in het open landschap. De koeien lopen in de wei en er wordt gehooïd. Op het erf van de molen liggen nabij de schuur tot bossen gebonden riet. Van enige

afb. 78 Johan Hendrik Doeleman, Hollands polderlandschap met windmolens, olieverf op doek, 98 x 147 cm, gesigneerd, niet gedateerd. Het doek is verkocht door MutualArt, huidige verblijfplaats onbekend

begroeiing, ook langs de Tiendweg, is op dat moment geen sprake. Het tweede schilderij geeft een beeld van het molenerf vanuit het oosten (zie afb. 78). Op de achtergrond zijn links de Achtkante Molen en geheel rechts achter de Sluismolen zichtbaar. Op het molenerf zijn de Kleine Molen en de schuur weergegeven. De weergave van de molen is niet correct, want het scheprad bevindt zich aan de noordoostelijke kant. De molen lijkt gekopieerd van het eerder genoemde schilderij (zie afb. 77). De kleur van het bovenhuis van de molen komt niet overeen met de huidige kleur. Dit kan natuurlijk een keuze van de schilder zijn geweest, maar als hij heeft weergegeven wat hij heeft waargenomen was de kleurstelling aanvankelijk niet donkergrijs. Op het tweede schilderij is overigens de oorspronkelijke situatie van het bemalingssysteem niet goed weergegeven, want de watering aan de noordzijde van de Tiendweg werd onderbroken door het molenerf.

De vroegste foto van de Kleine Molen die we hebben kunnen vinden, dateert uit 1938 (zie afb 79). De foto is genomen vanuit het oosten en brengt behalve de Kleine Molen ook de Achtkante Molen in beeld (geheel op de achtergrond zien we nog de kap en wieken van de Hoge Tiendewegse Molen en de wieken van de Sluismolen).

Het erf is voorzien van een eenvoudige houten hek van staanders waartegen op twee of drie niveaus horizontale delen zijn bevestigd. We zien op de afbeelding alleen de oostelijke zijde van het erf, maar naar alle waarschijnlijkheid omsloot het hek – samen met de waterloophekken - het gehele erf. Het hekwerk is geteerd.

Het waterloophek van de achterwaterloop is eveneens geteerd en heeft vier vierkante palen die tegen de frontmuur zijn geklemd. Daartegen zijn op drie niveaus houten delen bevestigd. Deze verlopen parallel aan de frontmuur die aan weerszijde van het centrale gedeelte afschuiningen kent.

Rechts van de frontmuur zijn traptreden in het talud van het molenerf ingelaten. Naar alle waarschijnlijkheid leidde dit naar een boven het water gelegen boenstoep.

Ten noordwesten van de molen is de schuur waarneembaar die ook op de schilderijen van Johan Hendrik Doeleman is weergegeven.

Op het erf grenzend aan de Tiendweg en op het achtererf was begroeiing aanwezig. Het erf zelf lijkt een halverharding te hebben.

afb. 79 De Kleine Molen gezien vanuit het oosten, 1938

afb. 80 De Kleine Molen gezien vanuit het oosten, jaren '50 van de 20ste eeuw

Een foto uit de jaren '50 van de 20ste eeuw uit dezelfde richting genomen, laat zien dat het beeld ongewijzigd is. Alleen de begroeiing op de grens van het achtererf is verdwenen (zie afb. 80).

afb. 81 De Kleine Molen gezien vanuit het oosten, jaren '60 van de 20ste eeuw

Nadat de molen in 1951 buiten bedrijf was gesteld, zien we dat in de loop van de tijd elementen van het erf verdwijnen en het groen rondom het molenerf tot wasdom komt. Op een afbeelding uit de jaren '60 van de 20ste eeuw zien we dat het hekwerk en de schuur zijn verdwenen (zie afb. 81). Aan de westelijke zijde van het erf is nog wel een van takken vervaardigde heining zichtbaar (zie afb. 82). Op een andere foto uit 1960 – genomen vanuit

zuidwestelijke richting – zien we dat het erf was afgezet met een heining bestaande uit ronde houten palen waartussen prikkeldraad is gespannen (afb. 83). Het waterloophek bestaande uit vier vierkante palen die tegen de frontmuur zijn bevestigd met op drie niveaus horizontale houten delen. Het waterloophek is geteerd.

[afb. 82](#) *De Kleine Molen, gezien vanuit het westen, 1968*

[afb. 83](#) *De Kleine Molen, gezien vanuit het zuidwesten, 1960*

Op een foto uit 1972 genomen vanuit het westen zien we ter weerszijden van de in baksteen opgetrokken frontmuur nog de uit basaltblokken opgetrokken wangen van de kolk (afb. 84).

afb. 84 De Kleine Molen, gezien vanuit het westen, 1972

De molen wordt in 1977 gerestaureerd en op 25 september 1978 feestelijk in gebruik gesteld. Het hekwerk is weer teruggebracht en is wat betreft de vorm overeenkomstig het oorspronkelijke hekwerk. De toegangshekjes zijn evenwel witgeschilderd. Ook worden er waterloophekken geplaatst die wat betreft materiaal en vormgeving overeenkomen met de oorspronkelijke waterloophekken. Afwijkend van het historische beeld worden de

waterloophekken wit geschilderd. De begroeiing wordt grotendeels verwijderd, maar op het achtererf noordwestelijk van de molen wordt een haag aangeplant (zie afb. 85).

afb. 85 De Kleine Molen, gezien vanuit het westen, 1990

Vóór 2008 wordt noordwestelijke van de molen een schuur gebouwd op de plek van de voorganger. In tegenstelling tot de oorspronkelijke schuur is het dak gedekt met rode dakpannen (zie afb. 86).

afb. 86 Dronebeeld van de Kleine Molen, 2008

III.6.5.2 Bijzonderheden/aandachtspunten

Het molenerf kent geen uitzonderlijke elementen, maar kan gezien worden als een efficiënt ingericht molenerf. Alle historische elementen die op het erf aanwezig zijn geweest, waren sober en doelmatig en vertoonden de streekeigen karakteristieken.

De oorspronkelijk ten noordwesten van de molen staande schuur was eenvoudig van opzet en beantwoordde door het (waarschijnlijk geteerde) potdekselwerk en de rieten kap aan de karakteristiek van schuren die men op erven in de Alblasserwaard aantrof en nog aantreft. De schuur is in de loop van de 19de eeuw gebouwd. In hoeverre er een voorganger is geweest, is niet vast te stellen. De huidige schuur is minder sober van opzet (pannendak, windborden, goot etc.) met een aan- en een uitbouw en beantwoordt niet aan het oorspronkelijk beeld (al past de schuur wel bij het huidige gebruik van het erf). Mocht de schuur aan vervanging toe zijn, dan is het aan te raden terug te grijpen op het type schuur dat in de 19de eeuw op het erf stond.

De bodembedekker die nu de basaltstenen wang rechts van de frontmuur van de achterwaterloop bedekt, zou verwijderd kunnen worden om het verscholen element weer zichtbaar te maken.

III.6.5.3 Catalogus

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AFSCEIDINGEN			
Zone 1			
Grenspalen	NVT		
Afscheidingen		Op de grens van het molenerf staat een laag, eenvoudig houten hek bestaande uit staanders waartegen – afhankelijk van de plek - twee of drie horizontale planken zijn bevestigd. De afscheiding is donkergrijs. Het toegangshekje aan de zijde van de Tiendweg (zuidzijde) is wit geschilderd, het toegangshek aan de noordzijde ontbreekt. Aan de westzijde is een beweegbaar dubbel toegangshek geplaatst, eveneens donkergrijs. Het hekwerk aan de zuidzijde van de molen loopt aan de zijkanten niet door tot de waterloophekken. In plaats van hekwerk zijn hagen aangeplant. Dit is ook het geval noordelijk van het waterloophek van de voorwaterloop. Aan de westelijke zijde van het perceel is op de erfgrans een eenvoudige heining aangebracht van ronde houten paaltjes waartegen gaaswerk is bevestigd. Zie de afb. 87 t/m 93.	In de oorspronkelijke situatie was er rondom de molen eveneens hekwerk geplaatst dat wat betreft de vormgeving en kleur overeenkomt met het huidige hek. De vormgeving van het hekwerk komt overeen met het hekwerk dat we bij de Achtkante Molen en de Oude Weteringmolen aantreffen.
Zone 2			
Afzet- en veiligheidshekken	NVT		
Waterloophekken	Aanwezig	Boven de achterwaterloop was een eenvoudig houten waterloophek zichtbaar, bestaande uit vier tegen de	De bij de restauratie nieuw geplaatste waterloophekken zijn eveneens van

frontmuur geklemde vierkante palen, waartegen op drie niveaus vrij smalle planken waren bevestigd. De delen lopen parallel aan de bovenzijde van frontmuur die ter weerszijden is afgeschuind. Het hek was geteerd. (zie afb. 79)

Boven de voorwaterloop was eveneens een eenvoudig houten waterloophek aangebracht, bestaande uit vier tegen de frontmuur geklemde vierkante palen, waartegen op drie niveaus vrij smalle planken waren bevestigd. Ook dit hek was geteerd.

hout en komen qua afmeting en vormgeving overeen met de oorspronkelijke waterloophekken. In plaats van geteerd of donker van kleur, zijn de waterloophekken wit geschilderd (zie afb. 87, 91, 93).

afb. 87 De Achterwaterloop met waterloophek afb. 88 Het zuidelijk deel van het erf, grenzend aan de Tiendweg

afb. 89 Wit geschilderd toegangshekje tot het zuidelijk deel van het erf

afb. 90 Zuidoostelijke hek van het erf

afb. 91 Voorwaterloop met waterloophek met [struiken] ter weerszijden

afb. 92 Eenvoudige heining langs het westelijke erfgrans

afb. 93 Voorwaterloop met enige ruigte langs de waterkant en twee treden richting de waterloop

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ERFBEBOUWING			
Molenaarswoning	NVT	De molenaarswoning bevond zich in de molen.	
Zomerhuis	NVT		
Schuur	Aanwezig	Vóór 1913 bevond zich ten noordwesten van de molen al een schuur. Dit was een op rechthoekige plattegrond opgetrokken gepotdekselde schuur onder een zadeldak dat gedekt was met riet. De nok verliep evenwijdig aan de Tiendweg. Deze schuur is in de jaren '60 van de 20ste eeuw verwijderd (zie afb. 77 t/m 80). Vóór 2008 is er op de plek van de oude schuur een nieuwe schuur opgetrokken (zie afb. 86, 94, 95). De schuur is 1-laags opgetrokken op een rechthoekige plattegrond en staat onder een zadeldak waarvan het achterste dakvlak een knik heeft omdat aan die zijde een aanbouw is gerealiseerd. De aanbouw is aan de oostelijke zijde doorgetrokken zodat er een overdekt terras is ontstaan. Als steun is een hergebruikte molenroede gebruikt. Het dak is gedekt met rode Hollandse dakpannen. Op de nok zijn nokvorsten in de specie gelegd. De nok loopt evenwijdig aan de Tiendweg. De dakuiteinden zijn voorzien van witgeschilderde windveren en voorzien van makelaars. Onder de dakvoet aan de voorzijde bevindt zich een mastgoot. De schuur heeft mogelijk een geheel betonnen voet (interieur kon niet worden bekeken) waartegen aan de voorzijde en omlopend een deel van de zijgevels aan de onderzijde is voorzien van baksteen. Verder is de schuur gepotdekseld. De aanbouw is deels (noordwest) voorzien van een open constructie van verticaal geplaatste houten delen mogelijk t.b.v. houtopslag. In de westelijke gevel (topgevel)	De huidige schuur wijkt af van de voorganger die op deze plek heeft gestaan. Deze schuur was eenvoudiger van opzet en had geen uitbouw. De kap was gedekt met riet. Een dergelijk type schuur stond aanvankelijk ook op het erf van de Achtkante Molen en de Oude Weteringmolen. Ook de oorspronkelijke schuren bij de Hoge Tiendwegmolen en de Sluismolen beantwoordde aan dit beeld. De huidige schuur wordt laag gewaardeerd.

		bevindt zich een dubbele naar buiten openende deur. Meer noordelijk is een aparte toegang naar de aanbouw. In de zuidelijke gevel bevinden zich twee liggende 6-ruits vensters. In de oostelijke gevel (topgevel) is een deur opgenomen. In de noordelijke gevel bevindt zich een liggend 6-ruitsvenster overeenkomstig de vensters in de zuidelijke gevels. De vensters zijn wit geschilderd.	
Bakhuis	NVT		
Stookhok	NVT		
Gemak	NVT		
Dierenverblijven	NVT		
Hooiberg	NVT		
Roedenloods	NVT		

afb. 94 Schuur vanuit het zuidwesten

afb. 95 Schuur vanuit het oosten

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
PADEN EN VERHARDINGEN			
Verhardingen rond de molen	Aanwezig	Oude foto's doen vermoeden dat het erf direct aansluitend op de molen (uitgezonderd het talud) was voorzien van een halfverharding. Tegenwoordig is dit gedeelte van het erf voorzien van grind dat wordt ingesloten door houten randen (zie afb. 96, 97).	Dergelijke ingesloten grindbakken treffen we ook op de erven van de Achtkante Molen, de Oude Weteringmolen en de Hoge Tiendwegse Molen aan.
Paden op het erf	Aanwezig	In de oorspronkelijke situatie was waarschijnlijk geen sprake van paden over het erf. Tegenwoordig is er een pad van gewassen grindtegels vanaf de toegang aan de Tiendweg tot de grindbak nabij het klompenhok. Voor de toegang tot het klompenhok liggen grijze stoeptegels opgesloten in een band van IJsselsteentjes (zie afb. 97, 98). Aan de oostelijke zijde van het erf was er een trap ingelaten in het talud naast de achterwaterloop. In de huidige situatie is nog steeds een trap aanwezig op de oorspronkelijke plek (zie afb. 99).	Opgemerkt wordt dat het gras op het molenerf zeer kort gehouden is. Het verdient aanbeveling om het gras minder kort te houden. Dat is beter voor de vochtigheid. Nu kleurt het gras bruin door de droogte. Te kort gemaaid gras dat dor wordt kwam van oudsher niet voor. De oevers zijn ook tot in de rand kort gemaaid. Mooier zou zijn om hier een iets bredere oeverzone aan te houden door verder uit de kant te blijven tijdens het maaien.
Paden over kaden	NVT		
Paden door de polders	NVT		

afb. 96 Brede zone met grind rondom de molen. Rechts de sprenkelstraat

afb. 97 Brede zone met grind met voor het klompenhok grijze tegels opgesloten in een baksteenrand.

afb. 98 Pad van grindtegels over het zuidelijke deel van het erf richting klompenhok

afb. 99 De basaltstenen rechter wang van de voorwaterloop is overgroeid

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
ELEMENTEN / BEWONING			
Boenstoep	Aanwezig	Onder aan de trap die is ingelaten in het talud aan de oostelijke zijde van het erf bevond zich naar alle waarschijnlijkheid een boenstoep. In de huidige situatie bevindt zich onder aan de trap een “boenstoep” van een trede (zie afb. 99). In het talud van de molenkolk westelijk van de molen zijn twee luie treden in het talud ingelaten (zie afb. 93).	
Waterput of –pomp	NVT		
Waslijn	NVT		

Speel- en Industriemolens	NVT		
Spinnetjes of spintjes	NVT		
Visserij elementen	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
GROENE EN LANDSCHAPPELIJKE ELEMENTEN			
Riet- en hooilandjes	NVT		
Natuurlijke oevers	NVT	Op historische afbeeldingen is niet goed te zien of er sprake was van natuurlijke oevers (zie af. 100, 101). In de huidige situatie zijn rond het eigenlijke molenerf en het achtererf lage houten beschoeiingen aangebracht. De oever van de molenkolk kent enige ruigte. Hierdoor was niet te zien of ook hier beschoeiing is aangebracht (zie afb. 93).	De rechter wang van de achterwaterloop is begroeid met (mogelijk) hедера. Dit beantwoordt niet aan de historische situatie. De basaltstenen wang is niet meer zichtbaar. Advies is de begroeiing weg te halen.
Boomgaard / fruitbomen	NVT		
Moestuin / kleinfruit	NVT		
Lijnvormige beplanting	Aanwezig	Aan de oostelijke en westelijke zijde van het erf grenzend aan de Tiendweg is glansmispel aangeplant. Dit is een niet passende beplanting. Aan de westzijde van het erf is ook liguster aangeplant.	Advies is om in ieder geval de glansmispel te vervangen door een meer passende, streekeigen haag.
Knotbomen/hakhout	?		
Siertuin	NVT		
Zichtlijnen		De Sluismolen was de seinmolen. De zichtlijn is geheel intact, de Sluismolen helaas niet meer.	

afb. 100 Beschoeiing rond het molenerf

afb. 101 Beschoeiing noordelijke zijde van het erf nabij de schuur

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
WEZENSVREEMDE ELEMENTEN			
Elektriciteitskastje	NVT		
Putdeksel	NVT		
Bovengrondse gastank	NVT		
Vlaggenmast Infobord	Aanwezig	Betreft een recente toevoeging aan het erf.	De mast heeft een indifferente waarde

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
AANDACHTSPUNTEN			
Kleurgebruik			
Streekeigenheid			
Roerend erfgoed	NVT		

Element	Aanwezig	Omschrijving	Waardering
NEVENACTIVITEITEN			
Gebruik van tuinland	NVT		
Vissen	NVT		
Riet snijden	NVT		
Daglonerswerk	NVT		
Extra werk waterschap	NVT		
Tuinder	NVT		
Turf steken	NVT		
Klompen maken	NVT		
Mollen vangen	NVT		

III.7 Algemeen advies

Ten behoeve van de bemaling van de polder Streefkerk is vanaf het einde van de 17de eeuw / begin 18de eeuw een bemalingssysteem ingericht bestaande uit drie ondermolens, twee bovenmolens, een lage en een hoge boezem om overtollig water uit te kunnen slaan op de Lek. Dit systeem heeft tot 1951 gefunctioneerd. Toen de bemaling in voornoemd jaar werd overgenomen door een elektrisch gemaal, werden de boezemkaden (behalve de kade grenzend aan de polder Nieuw-Lekkerland) afgegraven en werden de lage en hoge boezem in gebruik genomen door de agrarische sector. De molens bleven ongemoeid, maar kregen geen onderhoud meer. Uiteindelijk zijn de twee bovenmolens door brand verloren gegaan. De huidige eigenaar van de molens, SIMAV, beoogt de verloren gegane molens te herstellen. Als deze reconstructies zijn gerealiseerd, zijn alle vijf de molens voor de bezoeker aan het gebied weer te zien en te bewonderen. Echter, door de ingrepen in het landschap is het systeem zoals dit eeuwenlang heeft gefunctioneerd niet meer in het veld herkenbaar. Om de samenhang weer zichtbaar en het bemalingssysteem begrijpelijk te maken, is het aan te bevelen om het water op een aantal plekken weer terug te brengen. Of dit haalbaar is, hangt af van de grondposities in de polder. Partijen die hierin wat kunnen betekenen, zijn de eigenaren van de gronden van de voormalige lage boezem en de hoge boezem en het waterschap.

Als de boezemkade tussen de Hoge Tiendwegsemolen en de Sluismolen wordt hersteld en aan de voet van de kade een plas/dras gebied wordt gecreëerd, zal dit de habitat van de molens aanzienlijk verbeteren. De lage driehoekige boezem zou weer omgezet kunnen worden naar rietland met een hooilandkade aan de westzijde en in de zuidelijke gelegen lage boezem zou eveneens partiële vernatting plaats kunnen vinden. Op die manier wordt het bemalingssysteem in het veld beter herkenbaar.

De inventarisatie van de molenerven heeft een aantal inzichten opgeleverd, die leidend zouden kunnen zijn voor eventuele aanpassingen van de erven. In het verleden waren afscheidingshekken (logischerwijs) alleen daar geplaatst waar ze echt nodig waren, namelijk daar waar de erven grensden aan openbare weg (dus met name bij de molens die direct aan de Tiendweg lagen). Dit beeld zou op termijn weer teruggebracht kunnen worden (waarbij wel is opgemerkt dat veiligheidsoverwegingen voor bezoekers van de erven wellicht leidend zijn).

De schuren die van oorsprong op of in de directe omgeving van de molenerven waren geplaatst, waren zeer eenvoudig en hadden een rieten kap. Bij eventuele plaatsing van schuren of vervanging van de huidige schuren, is het aan te raden om dan het eenvoudigere type schuur te plaatsen.

De meeste molens hadden van oorsprong een moestuin (alleen bij de Kleine Molen hebben we deze niet kunnen traceren). Nu heeft alleen de Oude Weteringmolen nog een moestuin (evenwel niet op de oorspronkelijke plek). Het is te overwegen te bezien in hoeverre weer moestuinen zijn aan te leggen en in pacht te geven zijn aan geïnteresseerde inwoners van Streefkerk en omgeving als er geen interesse is bij de zittende molenaars.

Bij bestudering van de erven, is opgevallen dat er een bepaalde standaardisering heeft plaatsgevonden (grindbedden die zijn ingesloten door houten randen en toepassing van hetzelfde ietwat gelikt type hekwerk op alle erven). Het is aan te raden hier meer variatie aan te brengen en voor een wat robuustere, eenvoudige vormgeving te kiezen.

De waterloophekken zijn, daar waar ze aanwezig zijn, wit geschilderd. Dit beantwoordt niet aan het historische beeld. Geadviseerd wordt dit te zijner tijd weer aan te passen.

De Tiendweg was – zeker aan het begin van de 19de eeuw – aan weerszijden beplant met hakhout. Het huidige beeld is divers en niet overal van hoge kwaliteit. Overleg met de gemeente zou bij kunnen dragen aan het behalen

van meer ruimtelijke kwaliteit. Ook de kleur van het asfalt doet afbreuk. Als er op enig moment voor kan worden gekozen om de kleur bij te stellen naar een kleur die in de buurt komt van de kleur van het oorspronkelijke karrespoor zou dit de voorkeur hebben.

Ook zou een gesprek gevoerd kunnen worden met het Waterschap over de kleur, materiaalkeuze en kwaliteit van de hekken van de bruggen in de Tiendweg. Van oorsprong waren dit eenvoudige houten hekken waarvan de staanders in de beugels van de frontmuren van de bruggen waren geklemd, overeenkomstig de waterloophekken van de Hoge Tiendwegse Molen. Vervanging van de huidige brughekken door historische verantwoorde hekken zou bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit van het gebied.

Literatuur en bronnen

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van het volgende bronnenmateriaal:

Bicker Caarten, A., *Middeleeuwse watermolens in Hollands polderland. 1407/'08 – rondom 1500*, Stichting Uitgeverij Noord-Holland, Wormerveer 1990

Groningen, C.L. van, *De Alblasserwaard*, Waanders Uitgevers, Zwolle / Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1992

Enkelaar, A.C. (et al), *De molens van de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, van maalwerktuigen tot cultuurmonumenten*, Stichting Publicaties Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, Hardinxveld-Giessendam, 1993

www.allemolens.nl

www.bagviewer.kadaster.nl

www.beeldbank.cultureelerfgoed.nl

www.library.wur.nl/WebQuery/geoportal/raf

www.molendatabase.nl

www.molendatabase.org

www.monumentenregister.cultureelerfgoed.nl

www.regionaalarchiefdordrecht.nl

www.rijnland.net

www.ruimtelijkeplannen.nl

www.simav.nl

www.topotijdreis.nl

www.wiewaswie.nl

Fotoverantwoording

C. van der Wal: 86

De Hollandsche Molen: 10, 13, 14, 28, 29, 30, 33, 38, 41, 42, 44, 47, 49, 51, 52, 57, 58

Het Actuele Hoogtebestand Nederland: 3

Historische Vereniging Nieuwpoort: 23

Kadaster: 4, 25, 39, 50, 73

Particuliere collectie: 6, 7, 77, 78

Regionaal Archief Dordrecht: 34, 80

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: 1, 2, 5, 22, 26, 40, 43, 45, 55, 56, 59, 60, 61, 76, 82, 83, 84, 85

W. Bouter: 11, 12, 31, 32

Colofon

Fotografie (tenzij anders vermeld):

Onno Helleman en Jesse in 't Veld

Tekst:

Debby Gerritsen, Onno Helleman, Jesse in 't Veld

Redactie:

Onno Helleman, Ellen Steendam

© Erfgoedhuis Zuid-Holland

Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van stichting Erfgoedhuis Zuid-Holland.

ERFGOEDHUIS
ZUID • HOLLAND